

Arbetshistoria 2013:1 [145]

Socialdemokratisk maskulinitet, vrede och oro

Omslag: Del av första maj-affisch från SAP 1938.

10

4

27

LEDARE

- 3 HÅKAN BLOMQVIST: Allt fast förflyktigas
- 4 JENS LJUNGGREN: Från vrede till oro. Känslor och politik i svensk socialdemokrati från sekelskifte till mellankrigstid
- 10 MALIN REIMERTHI: Blond, muskulös och redbar. Maskulinitetsideal på SAP:s valaffischer 1934–1952
- 17 ERIK ANDERSSON: Gunnar Ohrlander: Mannen som förhäxade hela landsändar

PÅ GÅNG

- 23 HÅKAN BLOMQVIST: Bund i Sverige 1946–1954. En judisk arbetarrörelse vid skiljevägen
- 23 NORBERT GÖTZ & KATARINA FRIBERG: Det globala civilsamhällets moraliska ekonomi: Historien om den frivilliga livsmedelshjälpen
- 25 SILKE NEUNSINGER & YLVA WALDEMARSON: Mind the gap! An entangled history of economic citizenship and the demand for equal pay 1945–2000

- 27 KJELL ÖSTBERG: ARIOSO III (1970–2010): Arbetarrörelsens historia i Östersjöområdet

NY LITTERATUR

- 29 LARS GOGMAN: Hemvårdaren som gäst i andras hem – Johan Sundgren: *I lampans sken*
- 29 Lästips
- 31 Bibliotekets nyförvärv 2012
- 31 Bibliografi
- 43 Rudolf Meidner-priset för forskning i fackföreningsrörelsens historia 2013

- 43 BILDKÄLLOR Arbetshistoria 145

DOKUMENT

- 44 LARS GOGMAN: Bageriernas cykelbud

Allt fast förflyktigas

MARX ORD OM KAPITALET'S FRAMFART är poesi för vår tid. Inte bara för hastigheten med vilken turbokapitalismen bryter igenom tidigare fördämningar och studsar från kris till kris. I den generaliserade kapitalismens epok tycks även motkrafterna lösas upp. För arbetarrörelsens del handlar det om samband som länge betraktades som självklara: arbetarklass, solidaritet, jämlikhet, rörelse.

Sedan ett par decennier har vi tvingats lära om. Det självklara var, med Donald Sassoons ord, historiskt skapat, inte någon objektiv mekanism i väntan på att utlösas av pionjärerna. Det rörde sig istället om en social potential som förvandlades till samhällskraft genom tusen och åter tusen viljeanstängningar över sociala konflikters stock och sten. Förvandlingen följde och kastades mellan olika idériktningar i kollision med samhällets realiteter. Ingenting var givet, ingenting förutbestämt.

Och var gick gränserna, horisonterna? Vilka skulle omfattas av solidariteten och jämlikheten? Svarta, bruna, gula? Även kvinnor? Vilka andra?

Efter efterkrigstiden, sovjetmodellen, den historiska kompromissen och välfärdsstaten – resultaten av den historiskt skapade klassformeringen – öppnar sig allt på nytt. Vi ser med nya ögon, både på verket och forna valaffischer.

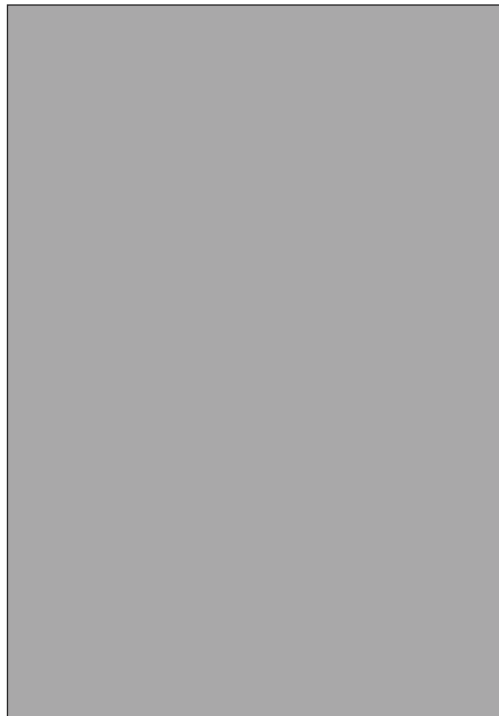
DÅTIDENS BREDA ARBETARRÖRELSE var en del av samhällets helhet – och spegel med sin egen reflexbild för dominerande tänkesätts begränsningar. Det gällde synen på mäns och kvinnors plats, manlighet och kvinnlighet. På Europas roll i världen. På den vita civilisationens placering i utvecklingskedjan. Samtidigt vette rörelsens frigörande strävan ut ur begränsningarna. Kamp och reformer i riktning mot solidaritet och jämlikhet blev till trojanska hästar mot inskränkta vanföreställningar.

Från finanskraschernas sociala ruiner och historiens ideologiska källardörr drar nu pustar av gammal hårdför nationalism, socialdarwinism och ojämlikhet in över våra samhällen. När krubban är tom bits hästarna. Människa drivs mot människa. Gamla spöksyner återskapas, nya introduceras. »Man hatade därför att man ingenting hade att älska», skrev Slas om barnrikehusens förakt mot judehuset i 1930-talskrisernas Stockholm.

Idag, när arbetarrörelsens framåtrörelse bedarrat och dess skapelse förflyktigas kan backlashen bli till vanmakt. Om vi inte med nya ögon och vidgade horisonter samlar vår tids sociala reservoarer kring den rörelseriktning som en gång bröt ned begränsningarna.

Håkan Blomqvist

är historiker verksam vid Södertörns högskola

Den svenska arbetarrörelsens tidiga agitatorer åberopade flitigt människovärdet och fordrade bättre livs- och arbetsvillkor. Hildur Hults målning »Agitation», 1899.

Från vrede till oro. Känslor och politik i svensk socialdemokrati från sekelskifte till mellankrigstid

Vilken roll spelar känslor egentligen för politiken? I artikeln undersöks vilken roll känslor har spelat för mobiliseringen av medlemmar till den svenska arbetarrörelsen.

Av Jens Ljungren

Känslor i politiken trodde man länge var ett randfenomen som frodades hos de ideologiska extrempositionerna, men inget som hade med den »förnuftiga» mittenpolitiken att göra. Denna uppfattning har allt mer ifrågasatts. Forskare har börjat hävda att känslor är ett både naturligt och nödvändigt fenomen inom politiken, inte minst för demokratier. I själva verket förutsätter demokratiska system att känslomässiga bildningar kan upprätthållas; känslorna behövs för att skapa engagemang, gemenskap och för att fatta beslut.¹

Historiker och statsvetare har också kunnat belägga att känslor spelar stor roll då sociala rörelser mobiliseras.²

I denna artikel granskar jag hur man inom svensk arbetarrörelse från slutet av 1800-talet till 1930-talet har förhållit sig till, samt gestaltat och brukat särskilt två känslor: vrede och oro.

Socialismens vredeskultur

Den tyske filosofen Peter Sloterdijk har i en undersökning av vredens historia pekat ut 1800-talets borgerliga samhälle som en särskilt stark vredesgenerator. Då talade framstående opinionsbildare högt och högtidligt om formell likställighet och ömsesidig medborgerlig respekt, men det var svårt att i praktiken tillfredsställa var och ens anspråk på aktning och människovärde. Glappet mellan ideal och verklighet

fick människor att känna sig kränkta och ilska och därför uppstod sociala rörelser som tog hand om deras vrede. Inom kristendomen odlades tidigt en föreställning om att världen till slut genom en gudomlig rättskipning skulle ställas på huvudet och att på domedagen de vredgade och förnedrade skulle ges upprättelse. Socialismen skrev om den gudomliga världsdömdomen till en jordisk instans och kallade den revolution. Arga radikaler tog till sig kristendomens hämndmotiv och utsåg proletariatet till kränkt framtidsklass och bärare av humana världen. I den revolutionära hämndakten skulle proletärererna först leva ut sin vrede för att därigenom återvinna sitt människovärde.³

Länge oss nedtryckt i mörker och nöd;
Människovärdet vi fordra tillbaka
Kämpa för rättvisa, frihet och bröd

Så lyder några rader ur »Arbetets söner». Den svenska arbetarrörelsens tidiga agitatorer återopade flitigt människovärdet och fordrade bättre livs- och arbetsvillkor. Gärna talade man om »rättvisa», »jämlighet» och »människovärde». Orden beskrev inte arbetarnas vardag, utan underbläste att det rådde en kraftig kontrast mellan de vackra idealen och hur arbetarna i det verkliga livet tvingades leva under förnedring, förakt, utsatthet och kränkningar.⁴ Att återupprätta människovärdet var målet. Vägen dit gick via vrede och hat. Exempelvis höll August Palm i maj 1887 ett tal under rubriken »Hat». Upplägget var att borgerligheten hade anklagat arbetarrörelsen för att odla hatet. Palm svarade att hatet satt djupt efter århundraden av förtryck. Hämndmotivet var också tydligt. Hos dem som lider och kränks uppstår ett allt starkare begär efter hämnd, hävdade han. Alltid i historien »när eländet nått sin höjdpunkt [hade] någon hämnare uppstått, som tagit en ryslig men rättvis hämnd öfver förtryckarne».⁵

Vreden låg dock inte fix och färdig hos arbetarna, så som man inom arbetarrörelsen hade önskat sig. Palm beklagade att arbetarna inte var indignerade nog och Axel Danielsson bekymrade sig över att de trots minnen av seklers lidande och längtan efter hämnd förblev kalla och känslolösa som automater.⁶ Agitatorerna ville därför fostra arbetarna till att känna upprördhet och vrede över sin livssituation. Det »första vi måste prägla in hos arbetarna är, att göra dem alltigenom missnöjda med sin ogynnsamma ställning», kunde man läsa i tidskriften *Under röd flagg* 1891.⁷ Palm ville få dem att hata: »Därföre, proletärer, lären att känna, förakta och hata dessa parasiter!»⁸ Arbetarna saknade säkert inte vrede, vad det handlade om var att kanalisera deras ilska till politisk verksamhet.

Moralisk indignation, vrede och lidande, men överhuvud förmåga att känna starka känslor, hade avgörande betydelse för att skapa en arbetarklass som med högt buret huvud och stolthet var i stånd att stå upp mot orättvisor. Endast en människa som var medveten om sitt människovärde förmådde bli upprörd inför orättvisor och kränkningar, men också det omvända gällde: endast den som förmådde bli upprörd, känna starkt och uttrycka vrede var kapabel att bli medveten om sitt människovärde.

Vreden blir problematisk

Inom arbetarrörelsens mest radikala falanger odlades högljutt en vredeskultur och där uttrycktes gärna hat. För den del av socialdemokratin som under Hjalmar Branting och Per-Albin Hansson definierade sig som reformistisk och ville bedriva samarbetspolitik blev vreden under mellankrigstiden allt mer problematisk. Sedan länge pågick en konflikt mellan Branting och Hinke Bergegren, bland annat om känslornas roll i politiken. 1902 hölls en demonstration för rösträtt som slogs ned av polis, vilket skapade stor upprördhet. För Branting var det ändå inte självklart att vreden skulle släppas fram: »Trots att harmen lågar, manar vi emellertid fortfarande till lugn». Lyckade demonstrationer associerade han med ansvar, »kallblodig och mönstergill behärskning».⁹ Hansson skulle följa Branting i spåren och i ett jubileumstal vid partiets 40-årsjubileum 1929 hyllade han sin företrädares kloka förnuft samtidigt som han lät G.A. Rydström representera det hat som rörelsen numera hade lämnat bakom sig och inte längre behövde.¹⁰

Alltjämt fortsatte dock vreden att under mellankrigstiden vara ett levande alternativ inom arbetarrörelsen. 1920-talet präglades av frekventa konflikter på arbetsmarknaden. Hat och vrede riktades mot strejkbrötare, vilka utsattes för både fysiskt och verbalt våld. Vreden gick inte att ta fel på när glåporden haglade: »skabb», »patrask», »förrädare», »strejkbrötarslödder».¹¹ Året 1931 har karaktäriserats som den mest dramatiska tid någonsin i svensk arbetslivshistoria. På Ringvägen i Stockholm inträffade Brädgårdskravallerna, men också i Halmstad och Sandarne kom det till våldsamma motsättningar mellan strejkande, strejkbrötare och polis.¹² Den riktigt stora urladdningen skedde i Ådalen, vilken både föregicks av, och rev upp, mycket vrede. Fortfarande odlade de vänsterradikala sin vredeskultur men även hos så kallade skötsamma arbetare kom vreden till uttryck.¹³ Att Hansson ansträngde sig för att tala normativt om känslorna i syfte att mota vreden i dörr illustrerar att vreden var en känslouttryckning man måste förhålla sig till, så även att Hansson pekade på vreden som ett hot

Det handlade om att kanalisera ilska till politisk verksamhet. Strejkbrytarvillan i Lunde i Ådalen som stormades våren 1907.

samtidigt som han själv ibland kunde använda den, just för att hota. Vredesimpregnerade radikalismen odlades dessutom i omvärlden, vilket ytterligare bidrog till att underblåsa en hotfull stämning.

Emotionell navigering

När Hansson hyllade Brantings kloka förnuft framför Rydgrans hat var det ett uttryck för att det inom arbetarrörelsen pågick en kamp om känslorna. Det handlade, som vi sett, om förnuftets relation till vreden, men dessutom pågick en konflikt om att få definiera vad folket egentligen kände och då var det i stäl-

let olika känslor som konkurrerade om tolkningsföreträde. Denna dimension är dock mycket svår att i analytisk mening komma till rätta med. När vreden stod på dagordningen diskuterades frågan uttryckligen, men när det gällde andra känslor saknades en sådan diskussion. Förmodligen hängde detta samman med att de som ställde sig på förnuftets sida mot vreden inte reflekterade över att de själva appellerade till känslor fast på ett annat sätt. Ett mycket viktigt skäl var att de känslor vi här talar om, oro och otrygghet, ingalunda var positivt konnoterade. Inte någon politiker skulle ställa sig upp för att uttryckligen upp-

på dem upplever vi dem som distinkta och särskilda. Det betyder att benämning av känslorna påtagligt bidrar till att forma upplevelsen. Det som sker när vi sätter namn på en känsla är att vi översätter den till ett verbalt språk, men till fullo kan känslorna aldrig översättas, menar Reddy, eftersom de existerar på eget bevåg och till sitt väsen inte är verbala. Av detta följer att känslor kan gestaltas och omvandlas verbalt, men bara till en viss gräns. Utsagor om känslor kallar han »emotiver», vilket syftar på en talakt som varken är deskriptiv eller performativ utan någonting mittemellan.¹⁴ Denna teori visar att det sätt på vilket människor talar om känslor spelar roll för hur de faktiskt känner. Tillika ger den oss en ingång till att ur ett emotionsperspektiv analysera konflikten om känslorna i arbetarrörelsen retorik under mellankrigstiden. Då handlar det om att granska hur känslor normerades och tillgängliggjordes i den politiska retoriken.

Att analysera hur känslor tillgängliggörs innebär att man granskar hur upplevelser tillskrivs känslomässig mening genom att benämnas och tolkas. Dessutom undersöker man hur känslor legitimeras och bekräftas, respektive inte gör det.

Oron tillgängliggörs

Allt mer under 1920- och 30-talen började Hansson att som ett alternativ till vreden tillgängliggöra en annan känsla, nämligen oron eller otryggheten. För att förstå hur det gick till kan vi granska följande citat från 1926:

För arbetarna inom industri, handel, sjöfart etc. är det icke i första hand inkomstens knapphet, som gör sinnet tungt och oroligt. Arbetaren har fått lära sig försakelsens konst. [...] Han skulle kunna känna sig relativt lycklig även under torftiga förhållanden blott han visste, att den knappa inkomsten var säker, att han för sig och de sina hade det nödvändiga icke blott för dagen utan också framgent. Men han vet av erfarenhet att existensen är otrygg [...] Arbetslöshet står ständigt som en hotande möjlighet[...] Vad arbetslösheten har i följe är alltför väl känt bland arbetarna för att icke med den största oro skola motse den dag, då det icke finns användning för deras arbetskraft. Det är det ständiga hotet, att han skall berövas möjligheten att röja för sin och de sinas nödtorft, som framförallt framkallar känslan av otrygghet.»¹⁵

I detta utdrag berördes två viktiga förhållanden i en arbetares liv: knappheten och risken för arbetslöshet. Hansson levde sig in i vad arbetaren känner, men inte i någon av de båda dimensionerna tolkade han in en

muntra människor att känna oro. I efterhand går det ändå att upptäcka att det fanns ett mönster i det sätt på vilket politikerna talade om känslor samt att ledande socialdemokrater gjorde detta på ett sätt som särskilt bjöd in medborgarna till att känna oro och otrygghet. Men för att klarlägga detta krävs mycket goda teoretiska verktyg och därför vänder jag mig till historikern William Reddys teori om emotionell navigering.

Reddy har utvecklat en metod för att analysera hur känslor skapas genom att representeras verbalt. Känslor är obestämda och flytande. Först när vi sätter ord

vredesupplevelse. Knappheten tycks inte alls så svidande, den kan till och med vara lycklig. Hotet om arbetslöshet är värre, men inte heller där känner arbetaren vrede utan oro och otrygghet. Detta var inte bara en deskriptiv utsaga: här tillgängliggjorde Hansson en upplevelse av oro. Utifrån den samhällskontext som rådde hade han lika väl kunnat tillgängliggöra en vredeserfarenhet, men det gjorde han inte. Vi kan jämföra med ett liknande textstycke ur tyska SPD:s partiprogram från 1925. Förvisso stammar den från en annan nationell kontext, men den illustrerar väl att snarlika levnadsomständigheter vid samma tidpunkt kunde ges olika emotionell innebörd:

Ununterbrochen sind im Kapitalismus Tendenzen wirksam, die arbeitenden Schichten in ihrer Lebenshaltung zu drücken. Nur durch steten Kampf ist es ihnen möglich, sich vor zunehmender Erniedrigung zu bewahren und ihre Lage zu verbessern. Dazu gesellt sich hochgradige Unsicherheit der Existenz, die stets drohende Arbeitslosigkeit. Diese wird besonders qualvoll und erbitternd in Zeiten der Krisen, die jedem wirtschaftlichen Aufschwung folgen und in der Anarchie der kapitalistischen Produktionsweise begründet sind.¹⁶

Kring samma livssituation som Hansson beskrev skapades i denna text en annorlunda känslomässig mening. Knappheten kopplades till tilltagande förnedring (»zunehmender Erniedrigung») och den hotande arbetslösheten förbands förvisso med osäkerhet men också med vrede (»qualvoll und erbitternd»). De båda textutdragen är till sin uppbyggnad

En patentlösning på samhällsproblemen var tryggheten. Bostadsinteriör från 1954 visar Sven Vikström med familj.

mycket lika varandra. Man kan inte utesluta att Hansson tagit del av SPD-programmet och låtit sig inspireras. I så fall blir omskrivningen av känslorna ännu mera talande, men det är bara spekulation.

Inom arbetarrörelsen under mellankrigstiden kämpade oron och vreden om tolkningsföreträdet och inte ens Hanssons retorik var entydig. Vreden var något han måste förhålla sig till och som han ibland visade förståelse för. Ändå kan man konstatera att han vid upprepade tillfällen fördömde och ifrågasatte vreden på ett sätt som försedde den med negativa associationer, exempelvis genom att koppla den till »de lägre instinkterna».¹⁷ Undan för undan gjorde han i sina tal oron allt mer tillgänglig för människor att tolka sina upplevelser igenom. Varken oron eller vreden var positiva känsloupplevelser men sammantaget legitimerade Hanssons retorik upplevelsen av oron på ett annat sätt än vreden.¹⁸

Det sätt på vilket oron och otryggheten tillgängliggjordes i Hanssons retorik kan vi analysera också med hjälp av sociologen Carol Bacchis teori om hur politiska problem representeras. När ett samhällsproblem tas upp på den politiska agendan är det inte självklart ett resultat av att ett visst problem de facto existerar. Hon menar att politiska spörsmål skrivs in i en diskurs som definierar vad som överhuvudtaget är ett problem samt vad som anses vara dess tänkbara orsaker och lösningar, vilket i sin tur utesluter andra möjliga sätt att konstruera problembilden.¹⁹ När Hansson definierade arbetaren som orolig och arbetslösheten som i första hand en otrygghetsupplevelse var detta ett sätt för honom att i emotionell mening representera ett politiskt problem genom att peka ut både orsaker och lösningar på ett sätt som undanhöll andra möjliga representationer. Det som han i emotionell mening till stor del dolde var arbetarnas erfarenheter av kränkning, skam och vrede. Av detta förstår vi att den emotionella navigationen hade politisk betydelse. Genom att på detta sätt skymma vreden ställde han i skuggan också alternativa sätt att driva politik och ställa politiska krav.

Orons politiska betydelse

Oron och vreden fungerar olika. Orons emotionella grundklang är en ångestladdad osäkerhet inför framtiden och den förlöses i utbyte mot trygghet och säkerhet. Vreden däremot bottnar i en upplevelse av kränkning och förlöses genom upprättelse. Vreden vilar på en konkret upplevelse av oförrätt och söker ett externt subjekt att riktas mot. Oron har i högre grad en abstrakt karaktär, eftersom den relaterar till något som ännu inte inträffat och inte i samma mån som vreden måste riktas mot ett konkret externt sub-

jekt. I den politiska retoriken fungerar de därför på lite olika vis även om de ingalunda är hermetiskt åtskilda från varandra utan snarare olika sidor av samma mynt.

Genom att särskilt tillgängliggöra oron kunde Hansson i någon mån förmildra gestaltningen av den politiska konflikten. Då arbetarklassens motståndare betraktades genom vreden framstod de som lömska förrädare eller utsugare och därmed som legitima objekt för angrepp och vredesutgjutelse. Genom orons emotionella prisma blev det möjligt att levandegöra samhällskonflikten på ett mildare och mer abstrakt sätt än genom vredens kompromisslösa glasögon. Oron gestaltade ett mindre aggressivt politiskt subjekt än vreden och kunde därför på ett enklare sätt fås att samexistera med partiets kompromiss- och samarbetspolitik. Dessutom presenterade SAP vid den här tiden en patntlösning på samhällsproblem

men som stavades trygghet, vilken gjorde att otryggheten blev ett viktigt ingångsvärde, som det låg i partiets intresse att bedriva emotionell navigering för att säkerställa. Det var dessutom mycket viktigt att Hansson drev en folkpartilinje för att vinna inte bara industriarbetarklassen utan också människor inom jordbruket och tjänstemannasektorn. Detta var människor som inte hade skolats i socialismens vredeskultur och kanske till och med skrämdes av den, vilket gjorde dem enklare att nå genom att appellera till oro och otrygghet. På så sätt gjordes oron till ett emotionellt sammanhållande kitt som i mellankrigstidens Sverige förenade människor över klassgränserna och användes för att bygga en nationell gemenskap. Samtidigt behölls med oron en fortsatt kontakt med socialismens vredeskultur, utbrott av vrede kunde bli följderna om inte oron stillades. Ett användbart hot.

NOTER – FRÅN VREDE TILL ORO

1 Hall, Cheryl Ann, *The trouble with passion: political theory beyond the reign of reason*, Routledge, New York, 2005, s. 125; Marcus, George E, *The sentimental citizen: emotion in democratic politics*, Pennsylvania State University Press, University Park, PA, 2002, s. 1–7.

2 Goodwin, Jeff, Jasper, James M & Polletta, Francesca (red.), *Passionate politics: emotions and social movements*, University of Chicago Press, Chicago, 2001.

3 Sloterdijk, Peter, *Zorn und Zeit: politisch-psychologischer Versuch*, Frankfurt am Main, Suhrkamp, 2006.

4 Blomberg, Eva, »Ur den förnedrande trälidomens grift: SAC och mänskovärdet», s. 105–107, i Boréus, Kristina (red.), *Ett sekel av syndikalism: Sveriges Arbetares Centralorganisation 1910–2010*, Federativ, Stockholm, 2012.

5 Palm, August, *På 60-årsdagen: urval ur Aug. Palms skrifter: en samling artiklar, kåserier och satirer i politik och samhällsfrågor*, Lindström, Stockholm, 1909, s. 39–42, 53, 59, 69.

6 Palm, August, *På 60-årsdagen*, s. 83; Danielsson, Axel, *Politiska skrifter i urval*, Omtr., Arkiv, Lund, 1983 [1908], s. 22, 27–28, 40.

7 *Under röd flagg*, 1891: 9, s. 8.

8 Palm, August, *På 60-årsdagen*, s. 83.

9 Branting, Hjalmar, *Tal och skrifter. 3, Kampen för demokratin*. 1, Tiden, Stockholm, 1927, s. 234–236.

10 »Arbetarepartiets 40-årsdag firas», *Socialdemokraten* 1929.

11 Nyzell, Stefan, "Striden ägde rum i Malmö": *Möllenvångskravallerna 1926: en studie av politiskt våld i mellankrigstidens Sverige*, [Malmö University Press],

Diss. Lund: Lunds universitet, 2010, s. 14–18, 90, 95, 111, 124, 132–134, 144, 297; Wegerman, Leif, »Politiska emotioner: offentlig prickning och avbön». Ottryckt framlagd text vid seminariet politik och känslor, ARAB 7/12 2012.

12 Olsson, T. (1980). *Pappersmassestrejken 1932: en studie av facklig ledning och opposition*. Diss. Stockholm : Univ.. [Lund]. s. 18, 98, 225–227.

13 Ambjörnsson, Ronny, *Den skötssamme arbetaren: idéer och ideal i ett norrländskt sågverkssamhälle 1880–1930*, Carlsson, Stockholm, 1988, s. 104, 143–144, 156, 166, 169, 181.

14 Reddy, William M., *The navigation of feeling: a framework for the history of emotions*, Cambridge University Press, New York, N.Y., 2001, 97, 101–105, 113–114, 121–122.

15 Branting, Hjalmar & Hansson, Per Albin, *Demokratisk linje: tal och artiklar av Hjalmar Branting och Per Albin Hansson*, Tiden, Stockholm, 1948, s. 142–146, cit. s. 147.

16 *Sozialdemokratischer Parteitag 1925 in Heidelberg: Protokolle über die Verhandlungen des Parteitages der Protokoll, mit dem Bericht der Frauenkonferenz*, Berlin: Dietz, 1925.

17 Hansson, Per-Albin, *Demokratisk linje* s. 191.

18 Hansson, Per Albin,, »Arbetarepartiets 40-årsdag firas», *Socialdemokraten* 1929; *Demokratisk linje*, 174, 169–175; *Sveriges Socialdemokratiska Arbetarpartis fjortonde kongress i Stockholm den 18–23 mars 1932*, (1932), s. 3; *Socialdemokratin inför valet*, Tiden, Stockholm, 1932, s. 5, 11, 14, 16–17, cit. s. 13.

19 Bacchi, Carol Lee, *Analysing policy: what's the problem represented to be?*, Pearson, Frenchs Forest, N.S.W., 2009

Abstract: From anger to worry. Emotions in Swedish social democracy ca. 1880–1935

Recently historians and political scientists have started to seriously scrutinize the role of emotions in politics. Emotions, they argue, are not merely a disturbance to proper politics, but quite the contrary, a necessity in order to bring about political engagement and to create and uphold political communities. In this article I analyse how the Swedish social democracy dealt with emotions from about 1880 to 1935. Initially, political leaders educated the workers to feel and express anger in a proper way. As the party during the 20s and 30s turned towards the political middle, anger became problematic and therefore reformist social democratic politicians set out to hold back the anger vocabulary within the workers movement. Simultaneously "worry" was made available as an alternative emotion for the people. Reformist political rhetoric encouraged the workers to experience their current life situation in terms of worry rather than anger. Through the emotion of worry it was possible to shape a less aggressive political subject and to mould a political conduct that was better suited for the politics of consent and class collaboration.

Jens Ljungren

Professor i historia särskilt idrottshistoria vid Stockholms universitet. Forskar för närvarande om politik och känslor i svensk socialdemokrati.

Blond, muskulös och redbar. Maskulinitetsideal på SAP:s valaffischer 1934–1952

I socialdemokratiska valaffischer från 1930- till 1950-talen används ett bildspråk där såväl köns- som rasstereotyper från tiden ofta förekommer. Dessa synes ha haft som syfte att bygga på en idealbild av partiet och dess väljare å ena sidan och en nidsbild av dess motståndare å den andra.

Av Malin Reimerthi

I sin avhandling *Socialdemokraterna skriver historia* tar Åsa Linderborg upp hur Sveriges Socialdemokratiska Arbetarparti, SAP, under 1900-talet lyckats skapa en hegemonisk historiesyn i Sverige där de givit sig själva huvudrollen. Denna hegemoni syftade och syftar till att undantränga motpoler i form av alternativa historieskrivningar. Sådana existerar både i form av borgerliga partiers historiebrev, men även i alternativa skrivningar från i förhållande till SAP mera vänsterorienterade strömningar. Socialdemokratiska partiet är grundbulten i den svenska arbetarrörelsen, eller det är åtminstone den bild man själva velat projicera. Men SAP:s historieskrivning präglas även av ett mansdominerat perspektiv där kvinnor och främmande etniska grupper gjorts osynliga. Ett annat grepp var att svartmåla politiska motståndare genom att måla upp dem som icke-svenska. Fysionomiken, läran om att människans yttre drag överensstämmer med dess personlighet, har periodvis varit stark. Denna »vetenskap» har bidragit till att skapa de hegemoniska utseendeideal som präglade rasbiologin som växte sig stark i början av 1900-talet och speglas i de karikatyrer som porträtteras på affischerna.¹ I den här artikeln kommer enbart SAP:s affischer att granskas, men det bör sättas i relation till samtidens bildkonst och de andra partiernas propaganda där det går att urskilja liknande tendenser.

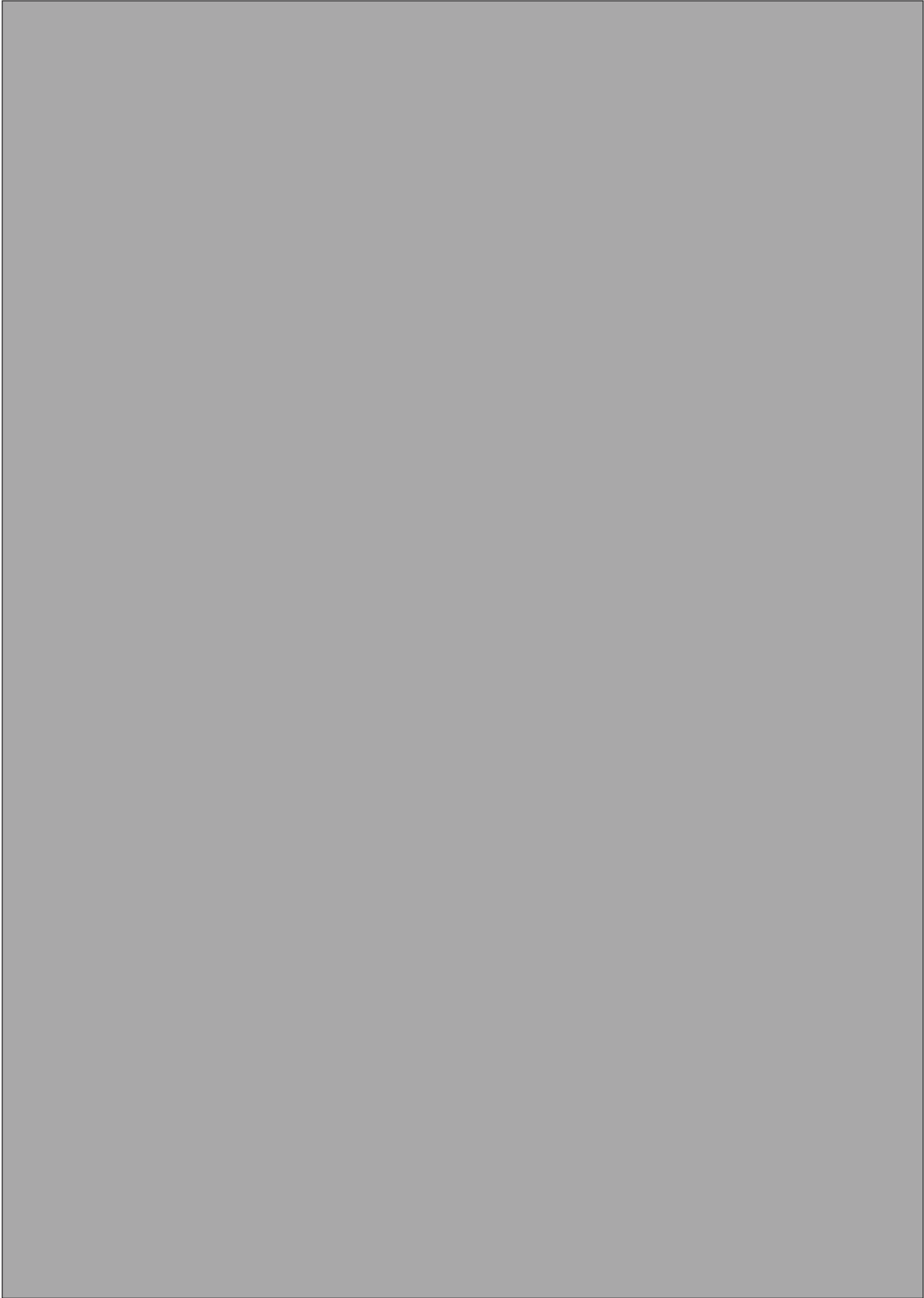
Jag vill i det följande pröva hur SAP:s självbild, med utgångspunkt i dessa hegemoniska ideal, under en del av 1900-talet speglades i partiets valaffischer (kommunalval och riksdagsval). Detta i syfte att studera de hegemoniska maskulinitetsideal² som tenderar att dominera partiets valaffischer. Jag har i detta syfte granskat ett urval av SAP:s affischer under tidsperioden 1934–1952.³ Att det handlar om valaffischer är relevant då partiet inte bara ville propagera för en enskild fråga utan för hela partiets ideologi. Den bild man förmedlade genom valaffischer var den bild av partiet man ville skulle bli den förhärskande.

Mannen som norm

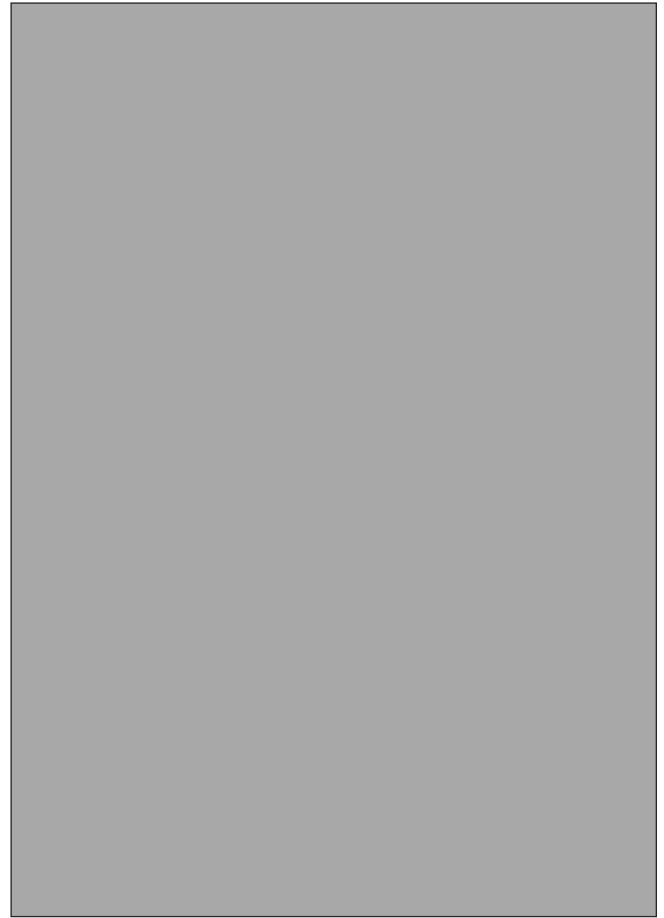
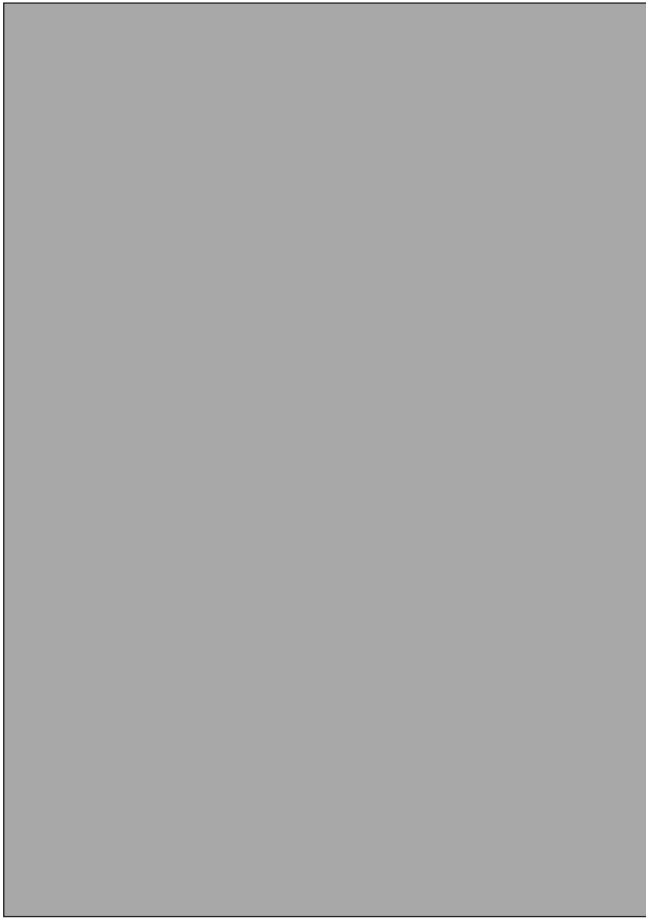
Av de 18 affischer som jag granskat förekommer på tio affischer enbart män; på sju både män, kvinnor och barn; och på en enbart kvinnor och barn. De affischer där kvinnor, barn eller äldre personer förekommer tar nästan uteslutande upp frågor som specifikt berör de här grupperna. Vi ska dock ha i åtanke att Sveriges Socialdemokratiska Kvinnoförbund bildades 1905 och Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund bildades 1917 och att dessa hade sin egen propaganda.

På ett par av affischerna som förvaras i Arbetarrörelsens Arkiv i Skåne framställs kvinnan som mannens jämlike på vissa plan. De får ungefär lika mycket utrymme på affischen och texten vänder sig till båda könen. Det som däremot skiljer dem åt är att männen på bilderna har arbetskläder, medan kvinnorna bär vardagliga kläder som i mina ögon inte gesken av att vara för arbete. Enstaka undantag förekommer, men då enbart vid avbildande av äldre kvinnor. Andrés Brink Pintos avhandling *Med Lenin på byrån* visar – med hänvisning till Ylva Waldemarsson – på att det fram till 1960-talet (när kvinnor mera generellt gick ut i arbetslivet) fanns två tydliga kvinnoideal inom socialdemokratien. Waldemarsson kallar dem för den yrkesarbetande kvinnan respektive den rationella hemmafrun.⁴ Renée Frangeurs forskning pekar även den på att det fanns två sidor inom SAP angående synen på hurvida gifta kvinnor skulle ha yrkesrätt eller inte.⁵ Yvonne Hirdmans bok fokuserar å andra sidan på det så kallade hushållskontraktet, som hon menar att kvinnorna tvingades in i av LO och SAP, i stället för att få en chans att komma ut på arbetsmarknaden och få en jämlik lön. Hon menar att politiken som bedrevs, tillsammans med en rad nya lagar, bidrog till att kvinnorna stängdes ute från arbetslivet, eller åtminstone starkt uppmuntrades till att stanna hemma.⁶ Mot denna bakgrund och oenigheten inom SAP är det kanske inte så märkligt att det som dominerar valaffischerna är familjeförsörjande män, medan de kvinnor som förekommer i hög grad är hemmafruar.

På en av affischerna, och enbart där, förekommer två kvinnor som ser ut att vara yrkesarbetande. På dessa två foton jobbar den ena kvinnan med en man på en åker, medan den andra kvinnan tycks vara sekreterare till mannen på detta foto. Tre affischer skildrar kvinnor med barn i familjen eller i sin omedelbara närhet. En av dem går så långt att den helt och hållet riktar sig till mödrar eller potentiella möd-

Valaffisch 1952. Notera närmandet till tjänstemännen, där mannen i kostym representerade den utökade väljarbasen.

Kilbomspartiet är den motståndare som förekommer mest på SAP:s egna affischer under trettioalet. Affischen till vänster från 1934, de i mitten från 1948 och den till höger från 1950.

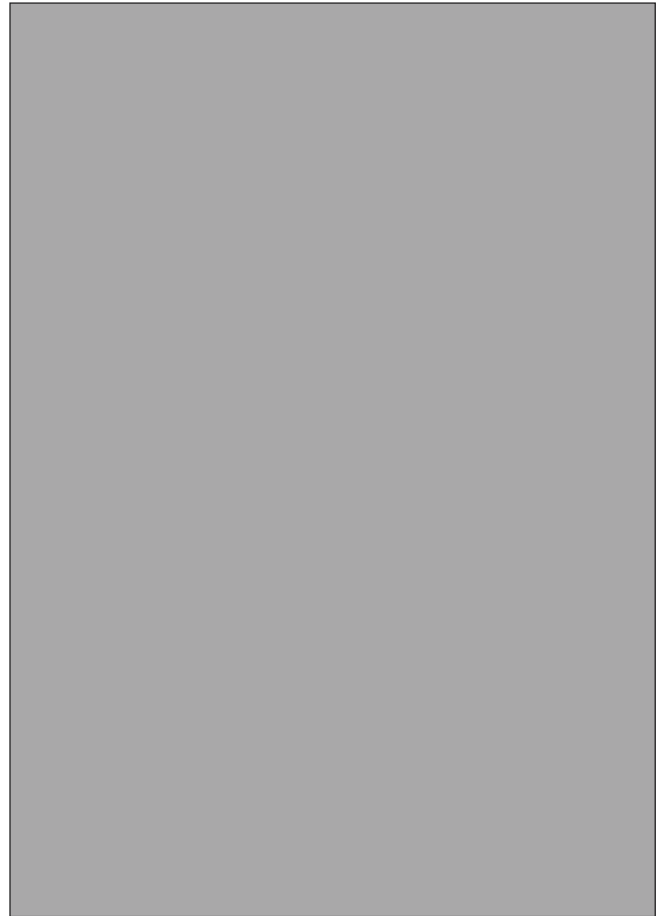
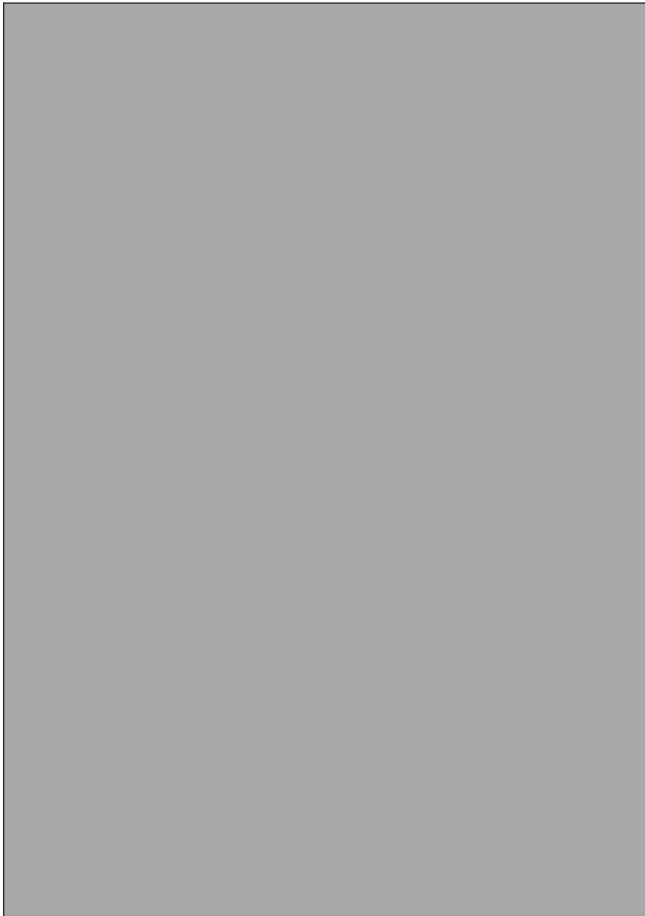
rar med texten »Kvinnorna som värnare av livet måste bli medkämpar för en bättre värld». En affisch (daterad 1940) domineras av en stor silhuett av en soldat som tornar upp sig över en kvinna med två barn. Texten lyder »Trygghet för hemmet. Frihet för landet». Dessa affischer förmedlar inte bara ett ideal för kvinnor utan lika mycket ett ideal för män. Mannen och kvinnan blir varandras motsatser, men står likväl i ett beroendeförhållande till varandra. Utan ett kontrasterande kvinnoideal finns det inget maskulinitetsideal. Mannen görs till norm på affischerna och kvinnorna förekommer mestadels för att förstärka mannens roll och de maskulinitetsideal som SAP vill förmedla. På samma sätt förekommer barn och gamla på ett fåtal affischer, men då mest för att belysa deras beroendeställning gentemot mannen.

Den blonde mannen

På affischerna förekommer människor med både blont och brunt hår. Alla politiska motståndare till SAP skildras som mörkhåriga och ofta betydligt svartmuskigare än på fotografiska avbildningar av verkligheten.⁷ De enda som framställs som blonda av motståndarna är de svenska nazisterna,

vilket kan tyckas intressant. Detta skulle kunna tolkas som att man förbehållslöst anammat den nazistiska självbilden. Det förekommer mörkhåriga män bland de idealiserade män som ska representera socialdemokratien på affischerna, men då oftast på mindre bilder och foton där de inte är i fokus. En affisch utgör undantaget då den porträtterar ett ungt par med barn, där mannen är brunhårig och kvinnan och barnet blonda. På de bilder som ska skildra ett arbetarideal och där mannen på bilden är affischens fokus så är han undantagslöst blond.

Generellt framväxer ett mönster där hårfärgen används som en tydlig markör för idealbilden av den svenske arbetaren (blont hår) och hans olika motbilder (brunt hår). Det blonda förknippas härigenom med renlighet, ärlighet och skötsamhet, medan mörkt hår signalerar smutsighet och oärlighet. Detta kan ses som en representation av ett dåtida bildideal av svenskhet och inte enbart kopplas till SAP. Ta som exempel serien »Spara och Slösa» som startades 1926 och gick i tidningen *Lyckoslanten* som delades ut till alla svenska skolbarn. Spara var den duktiga och sparsamma flickan som personifierade allt man ville att svenska skolbarn skulle vara.

Hennes motsats var Slösa som omedelbart spenderade alla sina pengar, aldrig planerade framåt och alltid hamnade i trubbel. Spara porträtterades som en söt blond flicka och Slösa som brunhårig och hafsig.

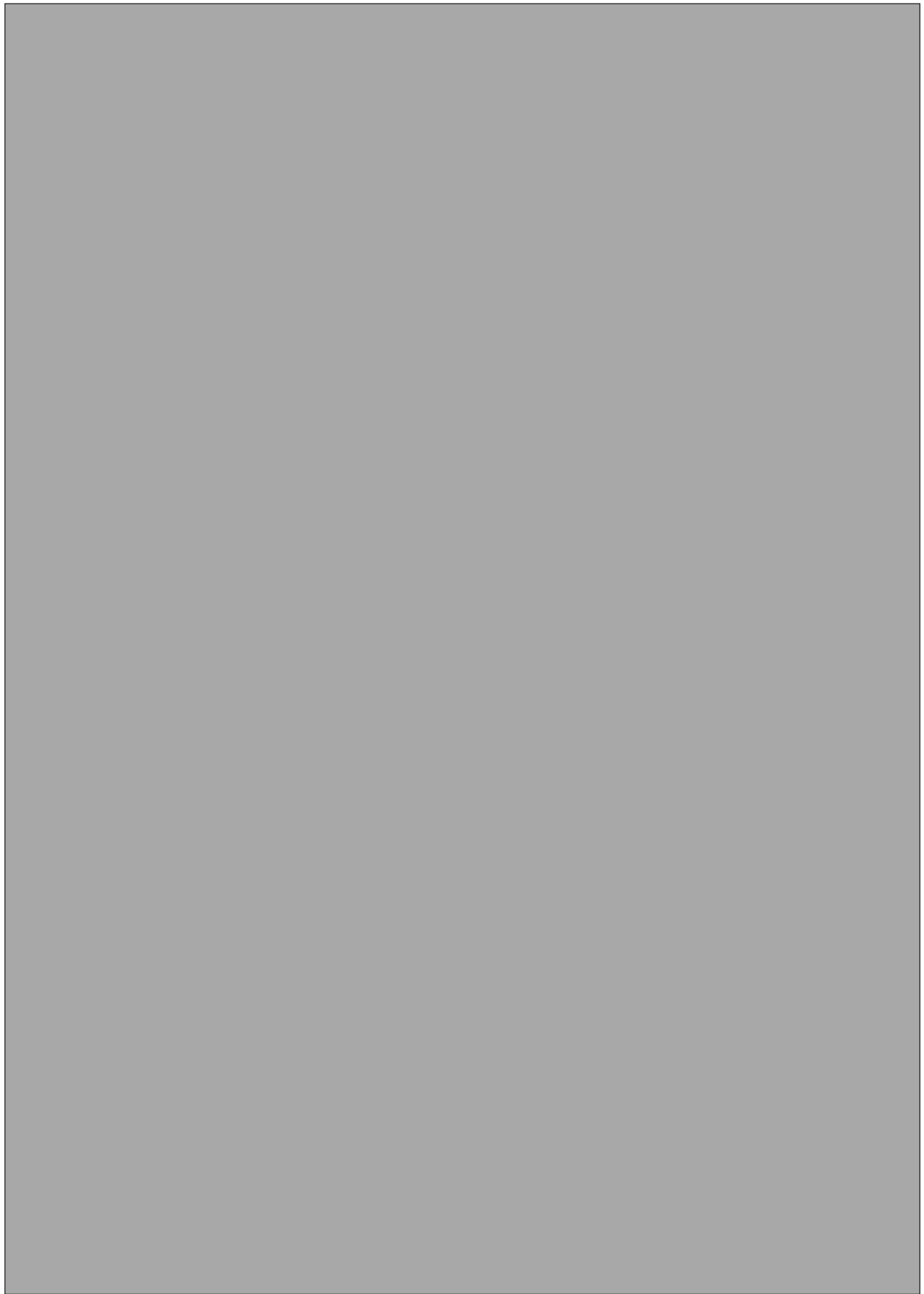
En av affischerna framställer den politiske motståndaren Albin Ström som svartmuskig och mörk. Ström var en ledande person inom den utbrytning ur SAP som senare kom att slå sig ihop med Kilbomfalangen och 1934 bildade Socialistiska Partiet. Här kan vi se hur några av de idéer som härstammar från fysionomiken kommer till uttryck hos karikatyrtecknare som medvetet kombinerar vissa specifika fysiska drag för att få läsaren att associera till vissa egenskaper hos karaktären.⁸ Dessa kan vara så enkla som att göra en person mörk och svartmuskig, för att få fram negativa reaktioner hos betraktaren av bilden.

Flera affischer avbildar meningsmotståndare till vänster om SAP; Kilbomsfalangen och de Moskvatrogna kommunisterna. Kilbommarna finns med på tre olika affischer och på alla förekommer karikatyr av en man med glasögon, mörkt krulligt hår och stor näsa. Mannen är med största sannolikhet Karl Kilbom själv, en av ledarna för Kilbomsfa-

langen. Antisemitiska karikatyrer och nidsbilder var vanligt i Sverige under den här tidsperioden och Lars M Andersson har behandlat dem i sin avhandling *En jude är en jude är en jude*. Den vallonättade Kilbom framställs på affischerna på ett sätt som inspireras av dessa nidsbilder. Hans ansiktsdrag och eventuella »mörkhet» har kraftigt förstärkts på affischerna. Likaså har hans näsa uppförstorats och gjorts till »den klassiska judenäsan».

Andersson menar att för att överhuvudtaget kunna skapa och få respons på den här typen av karikatyrer så fanns det en samhällelig dikotomi av »svensken» och »juden» där »juden» framställs som något annorlunda.⁹ »Juden» blir »svenskens» motsats på punkt efter punkt. Där den stereotype »svensken» är lång, muskulös, blond och blåögd, är »juden» kort, mörk, ofta fet och mörkögd. »Svensken» är en modig soldat, god familjefar och skötsam arbetare och »juden» blir då tvärtom. Andersson menar vidare att »juden» inte bara representerar allt dåligt, han ställs också utanför det svenska samhället och kan aldrig upptas på riktigt då han »lider av judiskhet».¹⁰

En annan intressant faktor är att »juden» ofta förknippas

Kvinnor skildras i enstaka fall som arbetare. På denna affisch från 1938 förekommer kvinnor på två av bilderna.

med just smutsighet och lort. Inte smuts från arbete, som skulle kunna accepteras eller till med ses som positivt, utan smuts från skitiga affärer.¹¹ Att SAP på sina valaffischer 1934 och 1936 utmålar sin politiska fiende som en nidsbild av »juden» är anmärkningsvärt men inget nytt fenomen. I sin avhandling menar Håkan Blomqvist att antisemitiska nidsbilder då och då förekom i SAP:s tidningar och broschyrer under den tidsperioden han har undersökt fram till 1914.¹² I fallen med valaffischerna kan man förmoda att de hoppas att väljarna ska ta avstånd från partiet, som kopplas samman med smuts, oskötsamhet och andra negativa egenskaper. Valaffischerna gör allt för att framställa Kilbom som icke-svensk och kanske till och med anti-svensk.

Ovanstående egenskaper är inte de enda som förknippades med judar i stereotypa bilder. Judarna skildras nästan uteslutande inom den socialistiska pressen även som överklass.¹³ De skildras som det kapitalistiska systemets vinnare och företrädare; som människor som skott sig på vanliga »svenskar» för att ha nått sin privilegierade position. Andersson menar också att genom att placera »juden» inom överklassen så poängteras icke-svenskheten och den bristande nationalismen hos överklassen i sin helhet, medan arbetareklassens »svenskhet» framhävs.¹⁴ Dessa faktorer visar att SAP dessutom framställer Kilbom och hans parti som något som inte är helt pålitligt klassmässigt, alltså inte något som riktiga arbetare borde rösta på.

Arbetarmannen

Männen på affischerna är alla aktiva män. De allra flesta håller i verktyg eller är sysselsatta vid en maskin och det är tydligt att de håller på med någon form av arbete. Detta kan man också se på klädseln som är arbetskläder. På några av de senare affischerna förekommer det personer i kostym vilket är ett klart avsteg från de tidigare. Det är viktigt att skilja de män som ska representera arbetarrörelsen och SAP från de män som ska uppfattas som politiska fiender. Två av affischerna har exempel på hur man framställer fiender högerut på det politiska spektrat. Männerna i fråga är klädda i kostym och på den ena av affischerna illustreras en tydlig bakåtsträvan genom att mannen på bilden försöker hålla emot utvecklingen i ett långt rep. Det finns även en ambition från SAP:s sida att försöka nå ut till lägre tjänstemän. Exempel på detta finner man på två av affischerna, en från 1938 och en från 1952. Den från 1938 visar på ett av fotona en man iklädd kostym på ett kontor och på affischen från 1952 står en man iklädd i blåstall sida vid sida med en man i kostym. Linderborg tar upp hur SAP fram till 1920-talet i hög grad använde sig av ord som »arbetare» och »arbetarklass» i sina egna texter för att beteckna de grupper man ansåg sig företräda. Från slutet av 1920-talet och framåt börjar de istället använda begrepp som »medborgare» och »folk», något som tyder på att man försöker brädda sin väljarbas och inte längre vill låsa sig vid arbetarröster.¹⁵ Det stämmer in med idén om fram-

vuxten av masspartier, eller så kallade catch-all partier, som inte vill låsa sig vid en specifik väljarbas.¹⁶ Tjänstemännens Centralorganisation, TCO, bildas 1944 genom en sammanslagning av två redan etablerade fackförbund. Männerna på affischerna kan antas representera typiska medlemmar i TCO som ska lockas att rösta på SAP.

På en affisch från 1934 tar SAP avstånd från kommunismen i Sovjet och nazismen i Tyskland genom att avbilda dess svenska representanter som sprattelgubbar. De nazister som avbildas är Birger Furugård och Sven Olov Lindholm, två ledande nazister i Sverige på 1930-talet. Brink Pinto visar hur den svenska kommunistiska rörelsen skildras i tryckta media under mellankrigstiden, bland annat dess syn på maskulinitet. Hans slutsatser kan till viss del appliceras även på SAP. Inom den kommunistiska rörelsen framställdes nazisterna på två olika sätt, antingen som våldsamma och barbariska eller som feminina och koketta. Åtskillnad gjordes på svenska och tyska nazister. De tyska nazisterna framställdes oftare som mer våldsamma och organiserade och Brink Pinto menar att detta har att göra med att de lyckats besegra den tyska arbetarrörelsen, som innan det nazistiska maktövertagandet var den starkaste i Europa.¹⁷ De svenska nazisterna å andra sidan var en relativt marginaliserad rörelse och framställdes därför oftare som veka och feminina och därmed omanliga. Inom den kommunistiska pressen refererades det ofta till dem som »fascistgossar», en beteckning som låter relativt ofarlig och antyder brist på mognad. De beskrevs dessutom ofta som läroverksstudenter, militärer och överklass, samhällsgrupper där de också reellt hade sin bas.¹⁸ Vi kan finna några av dessa drag även på SAP:s affisch där Furugård och Lindholm förlöjligas och målas upp som sprattelgubbar till Hitler och de tyska nazisterna.

På affischerna framställs kommunisterna som Sovjets sprattelgubbar, som bråkiga och lögnaktiga, samt som irriterande avhoppare. Det är i första hand Kilbomsfalangen som skildras. Man kan förstå att man inom SAP upplevde ett reellt hot att förlora röster vänsterut och därmed ett behov av att distansera sig från de kommunistiska strömningarna. Att kommunisterna framställs som lögnaktiga och falska är ett återkommande tema på flera olika affischer och bör ses i relation till den upprivande splittringen 1917 då det som skulle bli Sveriges Kommunistiska Parti bröt sig ur SAP.¹⁹

Det så kallade Kosackvalet 1928, och Stripakonflikten med det syndikalistiska fackförbundet SAC som kulminerade strax före valet, bidrog till SAP:s avståndstagande från radikala partier till vänster om dem själva. SAP ville inte förknippas med Sovjetunionen, såsom högerpartierna försökte göra gällande på propagandaaffischerna inför Kosackvalet, där SAP och Sveriges Kommunistiska Parti, SKP, ställde upp tillsammans. Inte att förglömma är att kommunisterna vid den här tiden drev en starkt avståndstagande politik gentemot socialdemokratin i linje med Kominterns direktiv om att de kommunistiska partierna skulle konfrontera »socialfascis-

terna» inom de socialdemokratiska partierna och »avslöja» de reformistiska ledarna. Detta kom att ändras först med folkfrontslinjen i mitten av 1930-talet. Det rädde alltså en relativt kylig stämning mellan partierna.

En homogen arbetarrörelse?

Efter att ha studerat affischerna närmare kan man se att det finns en tydlig uppdelning mellan män som arbetare och kvinnor som icke-arbetare. När affischerna ger en bild av att det enbart är män som arbetar ger det också en bild av att det enbart är män som är en del av arbetarrörelsen. På så sätt kan man se hur idealen på affischerna och SAP:s historiesyn reproducerar varandra, och hur kvinnorna förblir osynliga i arbetarrörelsens historia.

Arbetarmannens blondhet är intressant då den skapar en idealbild som inte enbart är av en svensk man utan framför allt av »rätt sorts» svensk man. Blondheten blir det karaktärsdrag som visar att det rör sig om en skötsam arbetare som värnar om sin familj och som med all säkerhet röstar rätt, det vill säga på SAP. Motsatsen blir det mörka håret som inte bara representerar motsatta egenskaper utan även antyder en dålig karaktär. Dels kopplar man det med antisemitiska nid-

bilder och dels med en allmän svartmuskighet som eventuellt kan kopplas till romska folkgrupper.

Via sina affischer förmedlar SAP en idealbild av den arbetare som de menar utgör kärnan i den arbetarrörelse de anser sig företräda. Bilden representerar inte bara ett arbetarideal, utan utgör i förlängningen även en symbolisk bild av själva partiet och hur man inom partiet ville bli uppfattad av sina väljare. Samtidigt förmedlar affischerna som kontrast olika motideal som tillskrivs partiets politiska motståndare. Dessa kontrasterande mansbilder är nödvändiga för att definiera den hegemoniska manlighet som partiet propagerar för – en manlighet som exkluderar kvinnor, icke-blonda, andra samhällsklasser och ideologiska fiender. Som det nämns i textens början så har SAP i hög grad lyckats skapa en historiesyn där de representerar hegemonin och hur en arbetare är och bör vara.

Denna bild lever kvar än idag och präglar hur partiet och dess väljare uppfattas. Att SAP och arbetarrörelsen har varit samma sak lever också kvar, trots att SAP redan på 30-talet började ta avstånd från delar av arbetarklassen och ändra sitt språkbruk för att locka nya väljare inom den växande medelklassen.

REFERENSER – BLOND, MUSKULÖS OCH REDBAR

1 Lars M. Andersson, *En jude är en jude är en jude. Representationer av »juden» i svensk skämtpress omkring 1900–1930*. Lund 2000, s. 478.

2 Hegemonisk maskulinitet är ett begrepp som används av R.W. Connell i boken *Maskuliniteter* för att förklara att det finns flera olika typer av maskulinitet och det är en som är den dominerande. Denna hegemoniska maskulinitet är inte statisk utan omformas och reproduceras i ett samhälle. Den hegemoniska maskuliniteten utmanas hela tiden av andra maskuliniteter som kämpar om att bli den dominerande. R. W. Connell, *Maskuliniteter*, (1995), Göteborg 2008, s. 115.

3 Urvalet till artikeln styrdes av vilka affischer som fanns tillgängliga i det digitala arkivet i Arbetarrörelsens Arkiv i Skåne och omfattar inte alla de valaffischer som trycktes under den här tidsperioden. Urvalet i tiden gjordes för att begränsa omfattningen. Att inte ha tillgång till samtliga affischer gör att det inte går att dra exakta slutsatser utan istället kan vi se tendenser i val av motiv och framställning på affischerna. Dessa tendenser skulle sannolikt verifieras av en mer omfattande genomgång.

4 Andrés Brink Pinto, *Med Lenin på byrån. Normer kring klass, genus och sexualitet i den*

svenska kommunistiska rörelsen 1921–39. Lund 2008, s. 137 f.

5 Renée Frangeur, *Yrkeskvinna eller makens tjänarinna? Striden om yrkesrätten för gifta kvinnor i mellankrigstidens Sverige*, Lund 1998, s. 193 f.

6 Yvonne Hirdman, *Med kluvan tunga. Svensk fackföreningsrörelse efter andra världskriget*. Uddevalla 1998, s. 92 f.

7 Det blir såklart en tolkningsfråga att jämföra fotografier av en person med en affischframställning men jag menar att man kan se ett mönster i hur de framställs som mörkare, sjaskigare och med svartmuskiga drag.

8 Hirdman, 1998, s. 485.

9 Andersson, 2000, s. 478.

10 Andersson, 2000, s. 482.

11 Andersson, 2000, s. 474.

12 Håkan Blomqvist, *Nation, ras och civilisation i svensk arbetarrörelse före nazismen*, Stockholm 2006, s 274.

13 Här tar dock Blomqvist upp forskare som till skillnad från Andersson menar att framställningen av judar handlade om ras snarare än klass där juden representerade det icke-svenska. Blomqvist s. 380.

14 Andersson, 2000, s. 482.

15 Åsa Linderborg, *Socialdemokraterna skriver historia. Historieskrivning som ideologisk maktresurs 1892–2000*. Stockholm 2001, s. 375 samt 380.

16 Katz, Richard S & Mair, Peter (1995), "Changing models of party organization and party democracy", i *Party politics vol. 1* 1995, Sage Publications, s. 7 f.

17 Brink Pinto, 2008, s. 106

18 Brink Pinto, 2008, s. 112

19 Linderborg, 2001, s. 179.

Abstract: Blond, muscular an honourable: the ideal of masculinity on Swedish election posters 1934–1952

The Swedish Social Democratic Party (Socialdemokratiska Arbetarpartiet, SAP) has succeeded in creating a hegemonic image of itself as the sole working-class movement in Sweden during the 20th century. In this image the ideal working-class person is presented as blonde, strong and male. Other groups like women, children and elderly people have been marginalized and political opponents have been satirized in this historical writing. One way of marketing this image has been through election posters. A selection of these posters from the period 1934–1952 has been examined in the article. By studying these posters, the image the SAP wished to convey to the voters becomes clear, and, simultaneously, how they wished to define themselves.

Malin Reimerthi

är fil. kand. i litteraturvetenskap vid Lunds universitet

Gunnar Ohrlander: Mannen som förhåxade hela landsändar

Gunnar Ohrlander (1939–2010) var en svensk journalist, författare och dramatiker. Under signaturen Doktor Gormander skrev han under många år satiriska krönikor för tidningar som Gnistan, Aftonbladet och Flamman. Ohrlanders satir präglades av ett slags absurd humor. Bortom den gravallvarliga aktivismen var det inte minst denna absurda satir som gjorde Ohrlander närmast folklig – i skepnaden Doktor Gormander.

Av Erik Andersson

I juli 2011 kom Gunnar Ohrlanders arkiv in till ARAB i sju flyttkartonger, och det har nu ordnats och förtecknats. Nu kan allmänheten ta del av arkivets 47 volymer. Här finns ett trettiotal manus, liksom mängder av arbetsmaterial kopplat till Ohrlanders verksamhet som dramatiker. Arbetsmaterialet – som består av intervjuer och annan research – kan studeras från flera synvinklar. Materialet speglar dels arbetarklassens levnadsförhållanden och synsätt, men också hur man kan använda en journalistisk arbetsmetod inom dramatiken.

I beståndet finns även ett oräkneligt antal tidningsklipp som speglar Ohrlanders verksamhet på olika områden, liksom en ljud- och videobandsamling om tolv volymer med magnetband, VHS-kassetter och kassetband som väntar på att utforskas. I fotosamlingen finns bland annat foton och vykort från en Kinareisa i början av 1970-talet, då Gunnar Ohrlander med sällskap åkte runt i landet och även träffade representanter för det kinesiska kommunistpartiet. I arkivet finns också personliga handlingar, däribland ett litet kort från sjukhuset som berättar att en liten gosse vid namn Gunnar Ohrlander mötte världen den 18 maj 1939.

Att förhäxa hela landsändar

Under 1970-talet var Ohrlander huvudförfattare till en rad pjäser som spelades av det som kom att bli Fria Proteatern, däribland *NJA-pjäsen* (1969) och *Pjäsen om Norrbotten* (1970). I sitt arbete som dramatiker använde Ohrlander en journalistisk arbetsmetod, med research och intervjuer som viktiga delar av manusarbetet. Ohrlanders pjäser präglades av ett starkt samhällsengagemang och berörde så skilda ämnen som konflikten mellan typograferna och de stora »tidningsdrakarna» (*Typerna och draken*, 1972) relationen

Gunnars födelsekort med uppgifter om vikt och längd.

mellan arbetarrörelsen och frikyrkan (*Hoppets här*, 1977) och skolans utveckling (*Den blomstertid nu kommer*, 1980).

NJA-pjäsen och *Pjäsen om Norrbotten* blev kanske de mest kontroversiella av Ohrlanders pjäser. *NJA-pjäsen*, som gjorde succé på Dramaten, handlade om förhållandena på Norrbottens Järnverk AB i Luleå (numera SSAB). När pjäsen visades på TV2 anmälde den till Radionämnden för osaklighet och partiskhet. Detta var ett öde som under 1970-talet drabbade ett flertal radikala kulturarbetare.

Under framförandet av *Pjäsen om Norrbotten* turnerade det som skulle komma att bli Fria Proteatern runt i Norrbottens avfolkningsbygder. Med utgångspunkt från ett grundligt förarbete i form av intervjuer och research gick man till storms mot den rådande arbetsmarknadspolitiken. I pressen sades att pjäsen »piskar upp en oroande folkstämning»¹ och Ohrlander besvarade kritiken under rubriken »Har jag förhäxat hela landsändar?»²

När landshövding Ragnar Lassinantti krävde att landstinget skulle få en specialvisning av pjäsen i Luleå, svarade ensemblen med att uppmana politiker att komma till Övertorneå för att se pjäsen och möta befolkningen, vars talan man sade sig föra. Landshövdingen antog inte erbjudandet, men 800 Övertorneåbor fyllde den lokala sporthallen för att se pjäsen. När ridån gått ner omvandlades sporthallen till skådeplats för ett upprört massmöte, där såväl Ohrlander och skådespelarna som lokalbor skarpt kritiserade det man såg som en politik för att »avveckla Norrbotten».

Åren därpå fortsatte Ohrlanders och teaterens

semblens kampanj i form av pjäserna *Fortsättning Norrbotten* och *Strejken på Volvo*. Den förra baserades på intervjuer med dag- och nattfabriksarbetare i Morjärv, medan den senare skrevs med utgångspunkt från en vild strejk på Volvo och de berörda arbetarnas bild av situationen. Volvo hade, liksom LKAB, en stor tyngd som symbol för folkhemsprojektet och dess anda av samförstånd mellan fackförningsrörelsen, staten och kapitalet. En pjäs som sökte visa på missförhållanden på Volvo hade med andra ord stor sprängkraft. Även denna pjäs väckte en livlig debatt i massmedia, där såväl arbetare som företagsrepresentanter kom till tals.

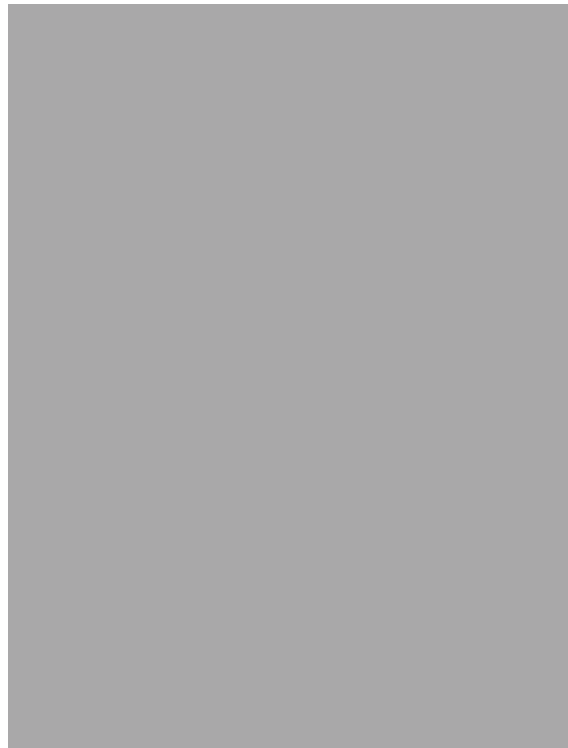
Sprickorna i folkhemsbygget

Folkhemsbygget blev, med startpunkt i gruvstrejken 1969, föremål för livlig offentlig debatt och granskning. 1970-talet präglades av återkommande vilda strejker. Totalt beräknas 1312 olovliga stridsåtgärder ha genomförts i Sverige på 1970-talet, eller om man så vill ungefär en ny strejk var tredje dag. Motsvarande siffror för 90-talet är 181 stycken, medan det under det nya millenniets första årtionde utbröt 28 vilda strejker. Under åren 1970–1971, då *NJA-pjäsen*, *Pjäsen om Norrbotten*, *Fortsättning Norrbotten* och *Strejken på Volvo* spelades, förlorades 182 000 arbetsdagar på grund av vilda strejker.³

Dessa vilda strejker inspirerade yttervästern, inte minst då de ledde till öppen konfrontation mellan delar av arbetarklassen och ledningen för arbetarrörelsen. Störst genomslag fick utan tvekan den stora, vilda gruvstrejken i de norrbottniska malmfälten 1969–70. Det var med andra ord ingen slump att just Norrbotten tilldrog sig deras intresse.

Gunnar Ohrlander var i egenskap av kolumnist såväl som dramatiker och aktivist del av vågen av kritik mot folkhemsbygget vänsterifrån, som närde sig på befolkningens höjda förväntningar på inflytande, trygghet och livskvalitet. Denna kritik kom även inifrån staten och socialdemokratien, till exempel genom den så kallade »Låginkomstutredningen». Denna tillsattes av regeringen 1965 för att kartlägga låginkomsttagares problem. Under år 1970 publicerade utredarna femton rapporter som visade att de sociala problemen fortfarande var utbredda i det svenska samhället. Utredningen fick ett sådant genomslag att den året därpå upplöstes av regeringen, utan att något slutbetänkande avgivits.⁴

När man läser de tidningsklipp som Ohrlander har sparat från sent 60-tal och tidigt 70-tal får man intryck av en ovana från de socialdemokratiska makt-havarnas sida vid att behöva gå in svaromål på kritik från ett icke-borgerligt håll. Dessa män (de var näs-

Gunnar Ohrlander var under 1970-talet maoist. Under en månad sommaren 1978 besökte han tillsammans med fyra andra kulturarbetare Kina. Vid hemkomsten skrev han boken *Ridån går upp. Några reflexioner om grunderna i revolutionär kulturpolitik. Från ryska revolutionen till krossandet av »de fyras gäng» i Kina.*

Vänster sida: Med ögonbindel och slagruta, 1990.

tan alltid män), som ofta hade växt upp under svåra förhållanden och sett levnadsstandarden förbättras dramatiskt, hade svårt att hantera detta samspel mellan ett folkligt missnöje och kritik vänsterifrån. De var vana vid att bli bemötta med en viss vördnad och upplevde sig som representanter för vanligt folk.

I Norrbotten hade kommunisterna en så stark ställning att det kan ha bidragit till missbedömningen från de socialdemokratiska makt-havarnas sida: visst spelade kommunister en viktig roll, men missnöjet var djupt folkligt förankrat.

En återkommande figur i 70-talsvänsterns kulturproduktion var den desillusionerade arbetaren, som fått nog av bevarandet av samförståndsandan och ville gå vidare till en grundläggande omvandling av samhället. Ett typexempel på det är sången »Det var jag som byggde landet», skriven av Carsten Palmaer och framförd i *NJA-pjäsen*:

Jag röjde upp i skogen
Jag odlade min mark
Jag slet ont och gräset växte grönt
Jag byggde en fabrik
åt herrarna i höjden

På detta uppslag ytterligare två bilder från kulturarbetarresan till Kina 1978.

Jag bröt upp malm
och drev maskinen fram
Och jag byggde vägen hit
och huset där jag bor

Nu sitter jag med bruten rygg
Vart tog allt vägen?
Det var jag som byggde landet
Med mina händer och min rygg
Nu frågar jag för vem det är
Vi bygger detta land

Gunnar Ohrlander försökte hitta dessa arbetare, tolka deras berättelser och vända deras frustration till en uppgörelse med staten, kapitalet och arbetarrörelsens ledning. Genom sitt kulturskapande fick den radikala vänster han var del av, ibland nedlåtande kallad »bokstavsvänstern», ett inflytande över samhällsdebatten som vida översteg dess numerära styrka. Man lyckades dock aldrig övertyga några större delar av arbetarklassen att ansluta sig till eller rösta på dessa partier (KFML fick som mest 0,4 procent av rösterna, i riksdagsvalet 1970).

Trots en våg av radikalisering under 1970-talet förändrades inte samhället i grunden.

Socialdemokraterna och LO tog intryck av missnöjet på arbetsplatserna. Vi fick se flera förstärkningar

av de fackliga rättigheterna – exempelvis Arbetsmiljölagen, Medbestämmandelagen och Lagen om anställningsskydd – och så de stora striderna kring löntagarfonderna 1976–1982 och storkonflikten 1980. När röken lagt sig återtog borgerliga krafter initiativet, och Ohrlander skulle sedan få uppleva en samhällsutveckling högerut under resten av sitt liv.

SKP, skolpolitiken och deckarna

Ohrlander stod under 1970-talet nära pro-kinesiska Sveriges Kommunistiska Parti, tidigare KFML, vars tidning *Gnistan* han var redaktör för åren 1975–76. I hans arkiv återfinns ett utskick från SKP:s kulturarbetarföreningens interimstyrelse år 1982. Det består av flera A4 med samma mötesinbjudan upprepad, som för att klippa ut och skicka. Det tyder på att Ohrlander själv var med och genomförde utskicket.⁵

På 1980-talet blev Ohrlander även känd som skolpolitisk debattör, bland annat genom debattboken *Kunskap i skolan* 1981. Detta som del av den så kallade kunskapsrörelsen, vilken riktade skarp kritik mot vad man såg som en devalvering av kunskapskraven inom den svenska skolan. I arkivet finns också material från SKP om skolan, inklusive kommentarer från Ohrlander om ett förslag till skolpolitiskt program som SKP utvecklade under tidigt 1980-tal.⁶ Ohrlanders försvar för ordning och reda i skolan från 1980-

talet och framåt är intressant inte minst med tanke på att han 1969 och 1971 författade barnböckerna med de talande titlarna *När barnen tog makten* och *När barnen gick i strejk*.⁷

År 1990 debuterade Ohrlander som deckarförfattare med boken *Downwind*. Denna följdes upp av böckerna *Exit Prag* (1991) och *Den brinnande staden* (1992). Medan *Exit Prag* handlade om en svensk KGB-agent i Tjeckoslovakien, tog *Den brinnande staden* upp den växande rasismen – attentat mot flyktingförläggningar utgjorde en central del av handlingen.

Ohrlanders sista bok rörde skolan – *Den gudarna älskar – om konsten att överleva som lärare* (2009).

Kulturens sprängkraft

Under sin långa bana som journalist, författare, dramatiker och samhällsdebattör hade Ohrlander en återkommande tendens att hamna i offentliga kontroverser. Flera gånger fick han sparken som krönikör, men kom alltid tillbaka. Med satiren som vapen satte han dagordningen, och fick såväl små som stora makthavare att gå i svaromål i massmedia.

Han visade på kulturens sprängkraft, när den förmår knyta an till stämningar som är utbredda i samhället och puttrar under ytan. Med hjälp av ett journalistiskt och »aktivistiskt» arbetssätt var han med och skapade en särpräglad form av teater, som älska-

des av somliga, och sågs som gapig propaganda av andra. Det var inte källarteater för de närmast sörjande, utan rejäla publiksuccéer. Ohrlanders dramatiska verk har ett stort värde för intresserade av kultur och dramatik i allmänhet, och särskilt som medel för samhällsförändring. De kan väcka många intressanta frågor kring relationen mellan arbetarrörelsen och kulturen, och om relationen mellan kulturskapandet och »folket». Är ett giftermål mellan kulturen, konsten, arbetarrörelsen och »folket» möjligt? Är det önskvärt?

Dessa och många fler frågor väntar på att bli utforskade, och Gunnar Ohrlanders arkiv kan vara ett bra ställe att börja.

GUNNAR OHLANDER – REFERENSER

- 1 *SvD* 7/10 1970
- 2 *Expressen* 3/2 1971
- 3 <http://www.ekonomifakta.se/sv/Fakta/Arbetsmarknad/Avtalsforhandlingar/Konflikter/>
- 4 <http://www.ne.se/låginkomstutredningen>
- 5 Se arkivets volym 4.5.1
- 6 Materialet om SKP:s skolpolitik och Ohrlanders kommentarer finns att läsa i volym 4.4.1
- 7 Dessa manus finns att läsa i arkivets volym 2.1.3

Erik Andersson

praktiserade som arkivarie på Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek under hösten 2012 och ordnade under denna period Gunnar Ohrlanders arkiv.

Hur hanterade bundisterna i Sverige utmaningen av sina gamla ideologiska positioner kring nation och socialism? Första maj-demonstration i Stockholm 1946.

Bund i Sverige 1946–1954. En judisk arbetarrörelse vid skiljevägen

Bund – eller *Der algemeyner yidisher arbeter bund in Lite, Poyln un Rusland* som namnet lydde på jiddisch – hör till ett kapitel i den internationella arbetarrörelsens historia som under senare år uppmärksammas. Bland forskare i det internationella nätverket Bundism.net genomförs studier av den socialistiska arbetarrörelse som en gång dominerade den judiska arbetarvärlden, från det ryska tsardömet's judiska bosättningszon till New Yorks fattiga textildistrikt. Bildat i Vilnius 1897 utvecklades Bund till ett proletärjudiskt kosmos i det ryska imperiet kring jiddischkultur i form av politiska klubbar och fackliga sektioner, barn- och ungdomsorganisationer, skolor och barnhem, teater- och kulturverksamhet, idrottsorganisationer och självförsvarsgrupper.

Ideologiskt skiljde sig Bund både från de marxister som förespråkade judisk assimilation och från den sionistiska rörelse som föddes samma år. Under slagordet *doikait*, kamp för judiska rättigheter »här», på platsen där judar levde, avvisade bundisterna sionismen som en borgerlig nationalistisk statsutopi. De verkade istället för de judiska proletärmassornas klasskamp och jiddischidentitet i en sekulär och socialistisk riktning. Likt austromarxismen skulle de komma att propagera för kulturell autonomi och vad vi idag skulle kalla etniska rättigheter inom mångnationella medborgarstater.

Med första världskriget försvagades rörelsen, undertrycktes i Sovjetryssland men levde vidare på flera håll, inte minst som ledande kraft i Polens judiska arbetarklass. Bund var också länge huvudkraften inom den amerikanska Jewish Labor Committee som vid andra världskrigets slut hade över en halv miljon medlemmar.

Bund stod länge utanför både Komintern och den återupprättade Socialistiska arbetarinternationalen i vilken man inträdde först 1930 som en radikal rival till arbetarsionisternas Poale Zion. Med det nya världskriget och Förintelsen gick huvuddelen av Bund i Europa under. Genom flyktingströmmarna till Palestina och bildandet av den judiska staten 1948, kom arbetarsionismen att överta Bunds roll i den judiska arbetarklassen. Rörelsen, som bekämpat sionismen sedan sin uppkomst, kom efterhand att acceptera den nya staten Israel. Fragment av Bund lever än idag kvar i judiska socialistiska miljöer världen kring.

Ytterst lite är skrivet om Bund i Sverige. Martin Grass fann några uppgifter om en bundistisk grupp i den ryska exilmiljön som verkade i Stockholm 1902–10 under namnet Zukunft. Han fann även ett par medlemskort från »Stockholmsavdelningen av judiska socialdemokratiska förbundet

Bund i Sverige», från åren 1949–50 i Sara Mehrens och Paul Olbergs arkiv.

Bundister i Sverige fyrtio år efter Zukunft? Ja, på YIVO – Institute for Jewish Research – i New York finns ett tidigare okänt arkivmaterial om Bund i Sverige för åren 1947–1954 som innehåller både korrespondens med den internationella samordningen i New York och föreningsmaterial – protokoll, fotografier, medlemsböcker och personlig korrespondens – från Bundavdelningar på flera håll i Sverige.

Det handlar om en politisk miljö av i första hand transmigranter på väg från lägren i Polen och Tyskland till en ny framtid. I Sverige mötte de en socialdemokrati med ambitionen att bygga upp en nationell demokratisk välfärdsstat på västs sida i det accelererande kalla kriget. Hur bundisterna i Sverige hanterade utmaningen av sina gamla ideologiska positioner kring nation och socialism på efterkrigsvägar genom svåra personliga prövningar är ämnet för denna nyss påbörjade studie: Bund i Sverige 1946–1954. En judisk arbetarrörelse vid skiljevägen.

Projektet finansieras av Östersjöstiftelsen och bedrivs vid Samtidshistoriska institutet vid Södertörns högskola.

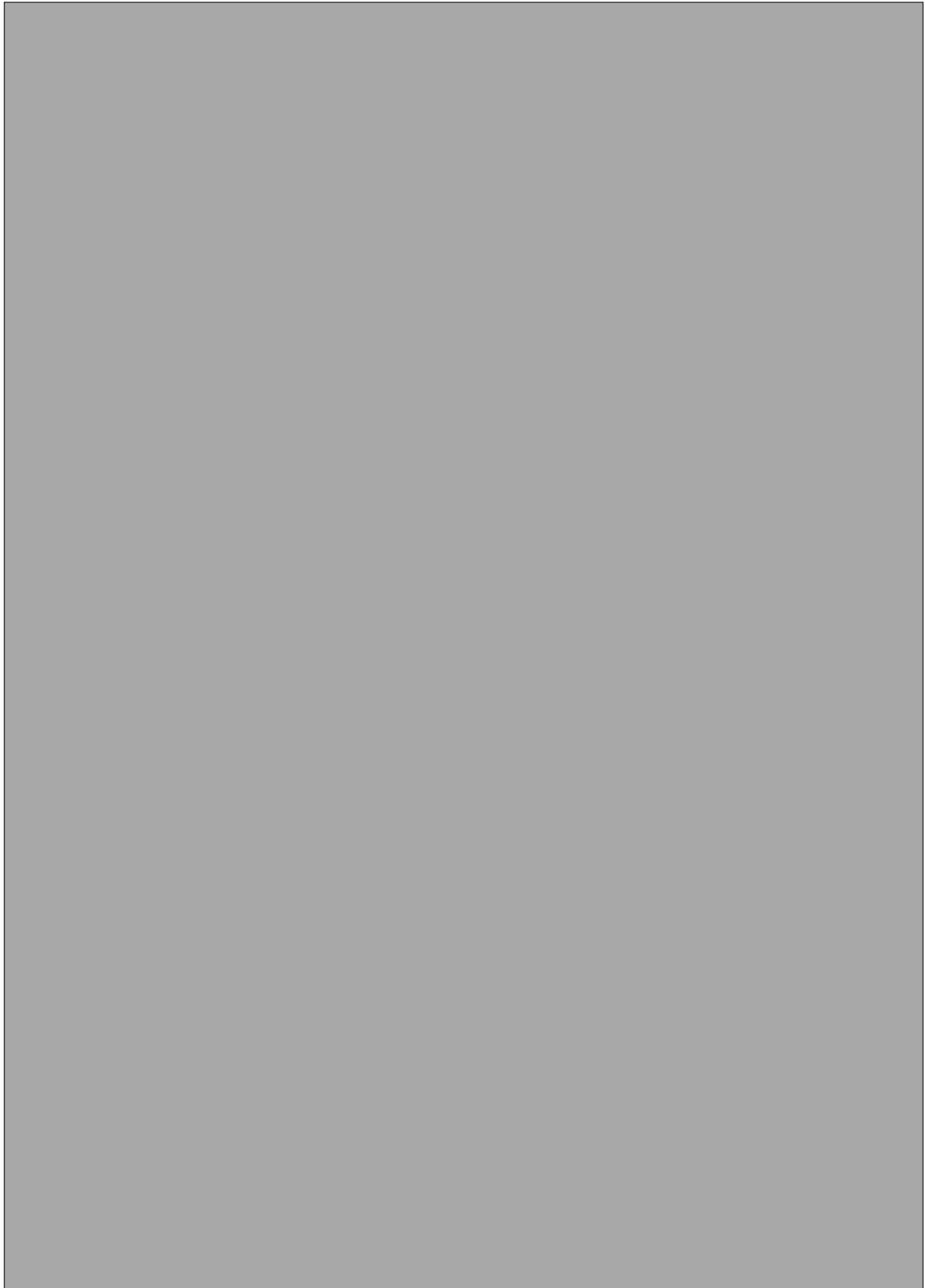
Håkan Blomqvist

är historiker verksam vid Södertörns högskola

Det globala civilsamhällets moraliska ekonomi: Historien om den frivilliga livsmedelshjälpen

Det är bilderna från flyktingläger som drabbar oss först, därefter statistiken om hur många som kommit dit, om sjuka och om döda. På bilder och i tv-reportage får vi se sjukskötare som vårdar nödställda, lastbilschaufförer som lämnar flak med förnödenheter eller någon som delar ut matransoner. De är lägrens volontärer, och nästan utan att tänka på det noterar vi emblem på kläder eller fordon som talar om vilka hjälporganisationer de kommer ifrån. I detta forskningsprojekt utgör dessa frivilliga organisationer och deras hjälpande verksamhet – med fokus på livsmedelshjälpen – en konkretisering av vad som kallas det globala civilsamhället.

Projektmedlemmarna Norbert Götz, Steffen Werther, Katarina Friberg (alla Södertörns högskola) och Georgina Brewis (University of London) kommer att genomföra fyra delstudier. Vi följer utvecklingen av det transnationella civilsamhället från »den stora hungern» under 1840-talet på Irland och svälten i Sovjetunionen efter första världskriget. Vi studerar hungersnöd i samband med andra världskriget först i Bengalen i Indien och sedan i ett krigshärjat Europa, för att

Ett nytt forskningsprojekt undersöker frivilliga organisationer och deras hjälpverksamhet, med fokus på livsmedelshjälp. Affisch från den svenska hjälpen åt de svältande i Ryssland, tidigt 1920-tal.

PÅ GÅNG: NYA FORSKNINGSPROJEKT

slutligen titta närmare på 1980-talets katastrofala situation på Afrikas Horn.

I flera av fallen är det samma hjälporganisationer som bistått med nödhjälp, till exempel Kväkarna och Rädda Barnen. För volontärerna och de organisationer som stod bakom dem gällde det att på bästa sätt organisera sig. De bildade paraplyorganisationer, i många fall bestående av enbart frivilliga krafter, som ofta samarbetade med regeringar och internationella tjänstemän.

Vi undersöker till exempel hur relationen mellan frivilligsektor, stater och imperier utvecklades, och hur samverkan mellan givar- och mottagarsidan såg ut. Vi kartlägger organisationernas och volontärernas sociala bakgrund och ideella drivkrafter. Vi strävar efter att nå en bättre förståelse av dagens globaliserade värld genom att undersöka hur hjälpverksamhet och nätverk skapades tvärs över gränser under tidigare skeden i historien, samt hur de som var engagerade i livsmedelshjälpen deltog i utformningen av ett delat världssamvete.

Alla dessa frivilliga organisationer har ett idémässigt ramverk – världsligt eller religiöst – men de verkar i sammanhang som dessutom kräver kunskap om hur man genererar kapital, distribuerar resurser och redogör ekonomiskt för sin verksamhet. Detta spänningsfyllda förhållande försöker vi fånga genom att använda oss av begreppet moralisk ekonomi i våra analyser. E. P. Thompson introducerade termen i samband med sina studier av 1700-talets hungerupplopp och utifrån de rättighetsföreställningar som framkom i krav från de protesterande.

Men begreppet moralisk ekonomi kan med fördel sättas i ett nytt sammanhang för att analysera humanitär hjälp under modern tid. Vi kastar om perspektivet från de nödlidande till dem som hjälper, och deras moraliska ställningstaganden. Vi tar fasta på spänning mellan termerna moral och ekonomi utan att för den skull se det moraliska som något givet ekonomiskt. Snarare betraktar vi det moraliska perspektivet som ett alternativt sätt att resonera kring hushållning där altruistiska motiveringar för hur pengar bör användas är kopplade till olika intressen.

Projektet »Det globala civilsamhällets moraliska ekonomi: Historien om den frivilliga livsmedelshjälpen» kommer att bjuda på en praktik- och organisationsorienterad historisk analys på ett område där moralfrågor tenderar att överskugga berättelserna. Resultaten från studierna kommer att öka vår kunskap om hur det globala civilsamhället utvecklats och verkar i världen.

Projektet finansieras av Vetenskapsrådet och bedrivs vid Samtidshistoriska institutet vid Södertörns högskola.

Norbert Götz & Katarina Friberg

Samtidshistoriska institutet, Södertörns högskola.

Mind the gap! An entangled history of economic citizenship and the demand for equal pay 1945–2000

Kravet på likalön har en lång historia. Under franska revolutionen, 1789, förde Olympe de Gouges fram kravet på likalön som en medborgerlig rättighet. År 1848 krävde amerikanska feminister likalön i Seneca Fallsdeklarationen. Också många fackliga organisationer hade tidigt detta krav på sin agenda. Kravet på likalön var likaså ett konstituerande element i ILO:s stadgar från 1919. År 1948 antog FN resolutionen om likalön och 1953 antog ILO konvention 100 som idag ratificerats av 161 stater. Ändå tjänar män idag 16 procent mer än kvinnor i globalt genomsnitt i den formella sektorn.

Trots likalönedebattens globala karaktär har denna utifrån ett historiskt perspektiv nästan uteslutande studerats på nationell nivå. Samtidigt har forskningen haft svårt att finna övertygande förklaringar till varför enskilda länder ratificerat konventionen. Ett skäl är att transnationell interaktion inte har beaktats som förklaringsgrund när den nationella utvecklingen diskuterats. Som vi ser det är dock frågan om likalön ett globalhistoriskt fenomen och för att förstå detta fenomen krävs att interaktionen mellan nationella, internationella, transnationella och regionala nivåer analyseras.

Likalön handlar också om ekonomiskt medborgarskap. En rad studier visar hur kvinnor använt den internationella arenan som en alternativ offentlighet för att kompensera bristen på medborgerliga rättigheter, men här har främst det politiska och inte det ekonomiska medborgarskapet stått i fokus. Den omfattande forskningen om internationella fackliga organisationer har i sin tur inte ägnat särskilt stor uppmärksamhet åt kvinnor eller lika lön. Inom fältet global arbetarhistoria har samtidigt forskning visat betydelsen av att följa till exempel kulturella och materiella överföringar mellan regioner och länder för att förstå interaktionen och betydelsen av denna för utvecklingen i ett enskilt land eller region. Syftet med vårt projekt är därför att studera spridningen och anpassningen av den fackliga politiken rörande lika lön utifrån ett globalt perspektiv.

Vi utgår från Fria fackföreningsinternationalen, FFI (eller International Confederation of Free Trade Unions, ICFTU). Dess nationella medlemsorganisationer, regionala kommittéer och internationella kvinnokommitté erbjuder en unik möjlighet att studera samspelet mellan en till synes nationell fråga och dess globala utveckling. Vi studerar specifikt tre spridnings- och anpassningsprocesser: Mellan FFI och medlemsorganisationerna, mellan medlemsorganisationerna och inom personliga nätverk.

PÅ GÅNG: NYA FORSKNINGSPROJEKT

År 1948 antog FN en resolution om likalön och 1953 antog ILO konvention 100 som Sverige ratificerade 1962. Sigrig Ekendahl, LO, Curt-Stefan Giesecke, SAF, och Svea Degerman, finländska LO, påBrunnsvik, 1950-tal.

Empiriskt fokuserar vi det statistiska underlagets betydelse för formeringen och utvecklingen av likalön. Statistik är och var det avgörande instrumentet både för att mäta löneskillnader och för att konstruera lösningar för likalön. Statistik betraktades som en vetenskaplig metod och därmed också som en politiskt neutral metod. De fackliga och politiska diskussionerna kring denna statistik visar dock att så ingalunda var fallet. Tvärtom visade sig konstruktionen av de statistiska kategorier som lönestatistiken byggde på innehålla betydande politisk sprängkraft. Detta är heller inte att förvåna sig över då utformningen av dessa kategorier har styrts av hur lika lön definierats i olika historiska kontexter: från lika lön för lika arbete till lika lön för likvärdigt arbete.

Vårt forskningsprojekt omfattar två delstudier. Den första handlar om det internationella fackliga arbetets betydelse för den globala idéspridningen. Här studeras den interaktion på olika nivåer och mellan olika aktörer som beskrevs ovan, genom en analys av designen, kompilationen och tolkningen av det statistiska material som beställdes av FFIs kvinnokommitté från medlemsorganisationerna.

Lika lön för likvärdigt arbete är inte bara en nationell fråga utan i lika stor utsträckning en global fråga. Löneförhandlingar sker oavsett kollektivavtal eller individuell lönesättning oftast lokalt, men influeras av både relationen mellan arbetarrörelsen och staten liksom hur arbetsmarkanden ser ut i förhållande till globala förändringar. I den andra studien studerar vi hur statistiken som används i kampen för likalön

konstruerades och diskuterades i en rad länder som ratificerade eller inte ratificerade ILO konvention 100 vid olika tillfällen. I praktiken innebär detta att vi följer diskussionen om lönestatistiken och dess jämförbarhet i geografiskt spridda länder, närmare bestämt Indien som ratificerade konventionen 1958, Sverige som ratificerade 1962, Sydafrika som ratificerade 2000 samt USA som inte har ratificerat ILO-konventionen men löst frågan om likalön genom annan lagstiftning.

För det andra studeras organisationer i geografiskt närliggande länder. Här har vi valt att analysera den samarbetspolitiska arena som de nordiska landsorganisationernas kvinnokommittéer utgjorde. I fokus står frågan om hur de diskuterade och definierade likalön liksom hur denna diskussion influerades av den nationella, nordiska och internationella idéspridningen på detta område. Likaså studeras de nordiska kvinnokommittéernas egen betydelse för denna spridning och då specifikt i relation till hur FFI och dess kvinnokommitté diskuterade likalön.

För det tredje analyseras betydelsen av personliga nätverk. Amerikanska Esther Peterson och svenska Sigrig Ekendahl var inflytelserika inom FFI och hade kopplingar till ILO och FN. Deras brevväxling från 1950- och 60-talen visar hur de resonerade kring betydelsen av det internationella fackliga arbetet för ekonomiskt medborgarskap.

Projektet finansieras av Vetenskapsrådet och bedrivs vid Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek.

Silke Neunsinger & Ylva Waldemarson

ARIOSO III (1970–2010): Arbetarrörelsens historia i Östersjöområdet

Projektet Arbetarrörelsen under det korta 1900-talet (Arioso) vid Samtidshistoriska institutet på Södertörns högskola har arbetat som en sammanhållen forskningsmiljö sedan 1997; under större delen finansierad av Östersjöstiftelsen.

Syftet har varit att förstå utvecklingen i Östersjöområdet genom att fokusera på arbetarrörelsens två grenar, kommunismen och socialdemokratins och deras strävan att, i konkurrens med varandra, vinna makt och inflytande över denna utveckling. Våra utgångspunkter tar vi i Eric Hobsbawms indelning av det korta 1900-talet i en triptyk. Efter »katastrofernas tidsålder» från första världskrigets början till andra världskrigets efterdyningar följde tre decennier som han betecknar som både kapitalismens och arbetarrörelsens »guldålder». I projektets två tidigare delar har vi undersökt mellankrigstiden och den fordistiska efterkrigstiden. De har resulterat i en omfattande publicering och sammanfattats i två antologier, *Kommunismen som hot och löfte* (2002) och *Efter guldåldern* (2012)

Den tredje delen, »Arbetarrörelsen under det korta 1900-talet i en ny värld av kriser och osäkerhet 1970–2010», som påbörjas 2013, fokuserar vi på de senaste decenniernas utveckling, med murens fall och kommunismens sammanbrott som självklart epicentrum och socialdemokratins ideologiska omorientering som ett annat bärande tema. Vid sidan av Hobsbawms utgångspunkter anknyter vi till gramscianskt inspirerade hegemoniteorier och till de regulations- och hegemoniteoretiska verktyg vi tillägnat oss under arbetets gång.

Vi förstår samhällelig hegemoni som ekonomiskt, politiskt, etiskt, kulturellt och intellektuellt ledande och gestaltande inflytande. Hegemonin tar sig aldrig formen av en stabil, oföränderlig ordning utan den innebär en övergripande konsensus om en bestämd utvecklingsriktning för att bearbeta existerande eller framväxande motsättningar. Vi utgår vidare från att den ekonomiska reproduktionsprocessen inte är självreglerande, utan politiskt förmedlad.

Det avslutande projektet innefattar fyra delstudier varav en i huvudsak är syntetiserande. Dessa studier behandlar arbetarrörelsens olika grenar:

- Kjell Östberg undersöker i delprojektet *Efter murens fall – vad hände med socialdemokratin runt Östersjöområdet?* i vilken utsträckning socialdemokratin kunde fylla det utrymme inom arbetarrörelsen som skapades i och med kommunismens implodering. Socialistinternationalens partier liksom FFI satsade betydande resurser på ett sådant projekt. Vad som hände med dessa förhoppningar analyseras i perspektiv av den internationella socialdemokratins ideologiska och organisatoriska utveckling.

- Werner Schmidt analyserar *Den kommunistiska arbetarrörelsen i Sverige och DDR under fordismens kris och erosion*. Medan de borgerlig-kapitalistiska systemen lyckades övervinna den fordistiska krisen under 1970-talet genom självtransformering visade sig krisen i öst vara olöslig inom det – huvudsakligen – repressiva systemets ram. Det imploderade. Delstudien undersöker den hegemoniala svagheten hos det härskande maktblocket i DDR och dess relationer till den kulturella vänstern, och parallellt motsvarande relationer mellan partiledning och denna vänster i VPK och hur dessa relationer påverkade förutsättningarna för en självtransformering.

- Håkan Blomqvist studerar i delprojektet *Den »svenska modellen» på facklig export?* ett fackligt samarbete mellan svenska IF Metall och vitryska fackföreningar under de dramatiska samhällsförändringarna kring millennieskiftet. Vilka var avsikterna och visionerna med det fackliga samarbetet från respektive sidor? Hur påverkades perspektiven av mötet och kring vad konstrueras det fackliga samarbetet idag när den »svenska modellen» i allt mindre grad står som en alternativ realitet och »exportvara»?

- I en avslutande studie kommer Lars Ekdahl att skriva *en sammanfattande syntes av hela Arioso projektet*, dels utifrån de tidigare delarna, dels genom att löpande följa arbetet i det avslutande projektet. Det blir en självreflexiv utvärdering av såväl tidigare forskning inom och utom Arioso projektet, som ett försök att föra diskussionen framåt om hur hela problematiken ska förstås

Projektet finansieras av Östersjöstiftelsen och bedrivs vid Samtidshistoriska institutet vid Södertörns högskola. Kontaktperson är Kjell Östberg, kjell.ostberg@sh.se

Kjell Östberg

Ökad jämlikhet i Umeå

FOTOGRAFIET ÄR FRÅN 1970 och visar medlemmar i SSU Umeås skolkklubb, Kerstin Sondell, Patricia Näslund, Ivar Karlsson och Anders Almberg, som arbetar sig igenom studiecirkeln *Ökad Jämlikhet*. Begreppet »Röda Umeå» var inte påtänkt. I Umeå var det solid borgerlig majoritet, men studenterna valde detta år en socialdemokratisk ordförande och blev största parti med 17 mandat i kårfullmäktige.

En kvardröjande bildminne av tidigt 1970-tal är ungdomar sittande under planscher av Marx, Jesus eller för den delen Mao. Men bilden av Olof Palme som ungdomens idol kanske ändå funkade? Han ansågs vara ung med sina 43 år och dessutom radikal.

I februari 1968 deltog han i en demonstration tillsammans med Nordvietnams ambassadör vilket upp-

rörde högerpolitiker och i maj detta år besökte han det ockuperade kårhuset i Stockholm.

I en radiointervju i anslutning till sitt kårhusbesök sade Palme: »Det fanns en grupp utav dessa studenter, ungtkommunister som avvisade den parlamentariska, fredliga omdaning av samhället och företredde våldsprinciper för att förändra samhället. Och det är angeläget att göra klart, att på den punkten är jag övertygad om att det svenska folkets överväldigande majoritet slår obönhörligt vakt om ett demokratiskt styrelsesätt.»

Så här drygt 40 år senare upplevs en studiecirkel med namnet *Ökad Jämlikhet* som något närmast utopiskt.

Lars Gogman

Hemvårdaren som gäst i andras hem

Johan Sundgren: **I lampans sken**. Journal 2012. Medförfattare: Johan Jönson. Redaktör: Gösta Flemming.

Johan Sundgren är fotograf, boende och arbetande i Stockholm. Han har tidigare gett ut boken *Los Pepenadores / Sopsamlarna* 2003.

Fotoboken *I lampans sken* skildrar gamla människor, åldringsvård och hemsjukvård. Fotografier som Johan Sundgren har fångat i sitt arbete inom hemtjänsten på Södermalm i Stockholm under åren 2000–2006. Att en skrift tecknar sköra och förslitna människor är något utöver det vanliga. Det är bilder som ställer frågor. Vad är en människas liv värt? Hur blir min egen ålderdom? De gamla som Johan gav omsorg och vårdade fotograferade även honom i hans arbete. Johan dammsuger, skurar golvet, bär kassar, kokar kaffe och tvättar toaletten.

Jag prövar smaken på orden *institutionaliserad kärlek*, när jag tittar på bilderna. Boken blir en slags rapport från en hemvårdare och bilderna gestaltar även en slags intimitet och värdighet. Hemvårdaren är en välkommen gäst i ett annars ogästvänligt land.

Jag läser även Johan Jönsons efterskrift »Att rengöra toaletten ingår alltid i jobbet. Man borstar bort bajsrester från kaklet, urinfläckar från ringen. Det måste göras. Vad är vi annars? Om inte vi tillsammans hjälps åt med de som behöver hjälp? Med vårt eget blivande.»

En stark berättelse träder fram, en berättelse om människor som har gjort sitt, som författaren Stig Claesson, »Slas», skulle ha sagt. De som inte längre får kosta och som numera även skall betala högre skatt. Jag tänker på lismande politiker och en valfrihetsrevolutionen för välbärgade, friska och väl-närda. Jag ställer det som vi röstat om i politiska val i rela-

tion till bokens fotografier. Boken förvandlas då för mig till ett ställningstagande mot en rådande ordning.

Jag har ju faktiskt personligen träffat dessa människor när jag arbetade som postkassör på Södermalm och därför blir kanske rapporten än mer tydlig. Det var till mig de kom med sina slitna bankböcker, sina ut- och inbetalningskort och då och då hämtade ut sina paket. Numera finns det inga postkassörer och hemtjänst och åldringsvård är såld till lägstbjudande på en fri marknad.

Någon som inte älskar detta land håller på att förändra det.

Men till vem skall jag säga det ... kamrat?

Lars Gogman

Slate, Nico (red.), **Black power beyond borders: the global dimensions of the Black Power movement**, New York: Palgrave Macmillan, 2012, 214 s.

Denna bok anlägger ett transnationellt, gränsöverskridande perspektiv på Black Power-rörelsen. Namnet Black Power myntades av Stokeley Carmichael på ett massmöte 1966, men begreppet har som boken visar djupa rötter. Istället för att som tidigare ofta ha framställts som en rörelse som framkallat splittring, betonas här rörelsens internationella spridning som verkat enande över gränser och andra hinder. Såväl som den amerikanska bakgrunden skildrar de olika artikelförfattarna hur rörelsen sprids till länder som Nya Zeeland, Indien och Israel samt kontinenter som Afrika. Boken ingår i serien Contemporary Black History.

Stutje, Jan Willem (red.), **Charismatic leadership and social movements : the revolutionary power of ordinary men and women**, New York: Berghahn, 2012, 202 s.

Boken ägnar sig åt det svårfångade begreppet karisma (»personlig utstrålning» lyder den kortfattade förklaringen i NE) och det sammanhängande spänningsfältet ledare och sociala rörelser. Max Weber satte begreppet och problematiken på plats, men sedan dess har inte mycket hänt med begreppet. Artikelförfattarna försöker belysa begreppet och dess innehåll utifrån olika utgångspunkter

och via ett antal personer och ledare. Hur och i vilken utsträckning kan vissa personer sägas förkroppsliga en rörelse, ge den uttryck, forma dess innehåll, trollbinda dess medlemmar, påverka dess själva rörelse och vad detta, om

LÄSTIPS

det kan sägas vara så, beror på? En ytterligare aspekt som tas upp är förlorandet av karisma. Den holländske socialisten Ferdinand Domela Nieuwenhuis förlorar enligt en artikel-författare sin karisma i samband med att han blir parlamentsledamot 1890, men inte lyckas åstadkomma något av större vikt, samtidigt som han framstår som alltmer beroende av fastställda procedurer och byråkratiska rutiner – hans karisma trivialiseras för att använda ett av Max Webers uttryck. Andra personer som behandlas i boken är bland annat Mao Zedong, Errico Malatesta, Dolores Ibárruri (la Pasionaria). Boken ingår i serien International Studies in Social History, som ges ut av Internationella Institutet för Social Historia i Amsterdam.

Roper, Brian S., **The history of democracy: a Marxist interpretation**. London: Pluto Press, 2012, 310 s.

Ordet »demokrati» härstammar som de flesta vet från det grekiska demokratia som är en sammanslagning av orden demos, folk, och kratia, styre. Författaren visar på tre viktiga och olika former som vuxit fram över tiden, den atenska demokratin, den liberala representativa demokratin och en socialistisk deltagande demokrati. Därmed sägas även att den liberala formen av demokrati, den representativa, inte är den enda riktiga formen och att det inte finns någon direkt koppling mellan klassisk marxism och stalinism. Författaren hävdar med enfaset att demokratiska landvinningar, utökat folkstyre, inte är ett resultat av beslut fattade av upplysta lagskrivare utan av hårda strider mellan olika klasser. Boken innehåller bland annat en användbar bibliografi.

Riga, Liliana, **The Bolsheviks and the Russian empire**, Cambridge: Cambridge UP, 2012, 313 s.

Detta är en historisk och sociologisk studie av en revolutionär politisk elit, en detaljstinn och inträngande genomgång av de 93 bolsjevikerna som utgjorde den ryska centralkommittén under åren 1917–1923. Författaren frilägger dessa medlemmars etniska och sociala bakgrund och kan konstatera att en stor del av denna elit härstammade från någon icke-rysk etnisk minoritet (judisk, polsk, lettisk, ukrainsk, armenisk...) och därför fann sig socialt och politiskt diskriminerade i tsartidens Ryssland. För dessa framstod en rörelse som var klassbaserad och internationalistisk/universalistisk som ytterst tilltalande. Författaren visar även tydligt på att det absoluta flertalet av partiets gräsrotter

var ryssar, något som dock inte tycks ha medfört några problem under den tid som boken behandlar.

Chamberlin, Paul Thomas, **The global offensive: the United States, the Palestine Liberation Organization and the making of the post-cold war order**, Oxford : Oxford Univ. Press, 2012, 324 s.

Skildrar hur den nationella befrielsekampen och kampen för nationellt oberoende förändras under 1900-talets slutfas, hur denna kamp blir internationell och transnationell. Tar sin utgångspunkt i den palestinska befrielseorganisationen PLO:s utveckling, inte minst organisationens internationella inriktning och hur denna påverkar världen och världsordningen i stort, framförallt under 1970-talet. Samtidigt som organisationen slåss mot Israel för de sin kamp in i FN-byggnaden, inspirerar och söker och får stöd i Paris, Beirut, Östberlin, Hanoi, Khartoum ... Författaren visar således på att denna tids myller av uppror och revolter inte går att förstå i sina enskildheter eller isolerade från varandra, utan istället som sammanlänkade, ibland även koordinerade, attacker på och mot den globala maktstrukturen: »They were part of a unique moment in history when it appeared as if progressive guerilla movements might seize control of the postcolonial world, in which more than 70 percent of the earth's population resided.» (3f.)

Lästips skrivs av bibliotekarierna vid Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek

Bibliotekets nyförvärv år 2012

UNDER 2012 KATALOGISERADE bibliotekets personal 1888 skrifter i Libris, Sveriges nationella bibliotekskatalog. 825 av dessa 1888 skrifter står vi som ensamma ägare till när detta skrivs och ytterligare 187 stycken har endast en övrig ägare. 828 av de 1888 skrifter är skrivna på svenska, 431 på engelska, 305 på tyska, 124 på franska, 32 på spanska, italienska 19, ryska 11. Vad gäller ämnesfördelning faller 751 stycken inom samhälls- och rättsvetenskap, 323 inom historia, 138 inom ekonomi- och näringsväsen, 58 inom skönlitteratur, 57 inom filosofi och psykologi.

De mest representerade författarna utgjordes av Alain Badiou (14 titlar) och Jacques Rancière (11 titlar). Två franska filosofer som båda passerat sjuttioårsstreck. Båda var aktiva under de radikala år som inleddes med det emblematiske 1968. Båda är fortfarande synnerligen aktiva och deras positioner har inte förändrats i någon större utsträckning. Även om de alls inte är överens om allt, ingår de i många fall i samma vänsterradikala sammanhang. Båda kan sägas företräda en filosofi som inte är kontemplativ och som istället för att söka harmoni och balans, finner sin jordmån i konflikt, konfrontation, friktion och skillnad. Båda publicerar sig fortfarande flitigt och under senare år har ett allt större antal av

deras skrifter funnit en annan språkdräkt än franska, inte minst engelska, vilket har ökat spridningen av deras tankar. De har blivit allt viktigare samtalspartners och bollplank för stora delar av humaniorafältet (och jag höll på att skriva att de »infiltrerat» detta fält).

I listan nedan har en stor del av de 1888 skrifterna fallit bort. Vårt organisationstryck visas således inte, inte heller en stor del av de skrifter som kommit till oss som gåvor och det bör komma ihåg att en hel del av skrifterna inte förvärvades till biblioteket under 2012 utan att de blivit katalogiserade med eftersläpning – till en inte ringa del handlar det här om skrifter som blev katalogiserade som en del av våra flyttbestyr.

Under året som gick inköptes 455 skrifter till biblioteket. Av dessa var 262 skrivna på engelska, 98 på svenska, 53 på tyska, 32 på franska och 10 stycken på övriga språk, i huvudsak italienska och spanska. Det är framförallt de skrifterna som kommer till synes i bibliografin. Dock minus skönlitteraturen.

Titlarna är sorterade under tre större avdelningar, Filosofi, ideologi, politiska åskådningar och Litteratur, konst musik samt Historia, samhälle, biografi. Den sistnämnda avdelningen är dessutom indelad efter världsdel och land.

FILOSOFI, IDEOLOGI, POLITISKA

ÅSKÅDNINGAR

The affect theory reader, edited by Melissa Gregg and Gregory J. Seigworth. [N.C.]: Duke University Press, 2010. 402 s.

Ahmed, Sara, *The promise of happiness*. Durham [NC]: Duke University Press, 2010. 315 s.

Althusser, Louis, *Writings on psychoanalysis: Freud and Lacan*, edited by Olivier Corpet and François Matheron, translated and with a preface by Jeffrey Mehlman. New York: Columbia University Press, 1996. 194 s. (European perspectives)

Anarchist pedagogies: collective actions, theories, and critical reflections on education, edited by Robert H. Haworth. Oakland, CA: PM Press, 2012. 340 s.

Att läsa Hegel, redaktörer: Anders Burman, Anders Bartonek; översättning: Anders Bartonek Hägersten: Tankekraft förlag, 2012. 421 s.

Badiou, Alain, *The Adventure of French Philosophy*, ed. and transl. with an introduction by Bruno Bosteels. London:

Verso Books, 2012. 364 s.

Badiou, Alain, *Andra manifestet för filosofin*, översättning Carin Franzén. Hägersten: Tankekraft förlag, 2012. 140 s.

Badiou Alain, *Les années rouges*, postface de Bruno Bosteels. Paris: Les prairies ordinaires, 2012. 349 s. (Essais)

Badiou Alain, *Being and event*, translated by Oliver Feltham. London: Continuum, 2005. 526 s.

Badiou Alain, *Circonstances. 6, le réveil de l'histoire*. Paris: Nouvelles éditions lig-nes, 2011. 168 s.

Badiou Alain, *Entretiens. 1., 1981–1996*. Paris: Nous, 2011. 264 s.

Badiou Alain, *Logics of worlds*, translated by Alberto Toscano. London: Continuum, 2009. 617 s.

(Being and event; 2)

Badiou Alain, *Philosophy for militants*, translated with a foreword by Bruno Bosteels. London: Verso, 2012. 98 s.

Badiou Alain, *Polemics*; translated and with an introduction by Steve Corcoran. London: Verso, 2006. 339 s.

Badiou Alain, *The rational kernel of the hegelian dialectic*, Alain Badiou, Joël Bellassen, Louis Mossot; edited and translated by Tzuchien Tho, translations, introductions and commentary on a text by Zhang Shiyong. Prahran, Vic.: re.press, 2011. 109 s. (Transmission.)

Badiou Alain, *La république de Platon: dialogue en un prologue, seize chapitres et un épilogue*. Paris: Fayard, 2012. 595 s. (Ouvertures)

Badiou Alain, *Theory of the subject*, translated, and with an introduction, by Bruno Bosteels. London: Continuum, 2009. 367 s.: ill.

Badiou Alain, *Wittgenstein's antiphilosophy*, translated with an introduction by Bruno Bosteels. London; New York: Verso, 2011. 186 s.

Björk, Nina, *Lyckliga i alla sina dagar: om pengars och människors värde*.

BIBLIOGRAFI

- Stockholm: Wahlström & Widstrand, 2012. 191 s.
- Blackledge, Paul, *Marxism and ethics: freedom, desire, and revolution*. Albany: State University of New York Press, 2012. 239 s.
- Braunstein, Dirk, *Adornos Kritik der politischen Ökonomie*. Bielefeld: Transcript, 2011. 439 s. (Edition Moderne Postmoderne)
- Brown, Heather A., *Marx on gender and the family: a critical study*. Leiden; Boston: Brill, 2012. 232 s. (Historical materialism book series; v. 39.)
- Chamayou, Grégoire, *Manhunts: a philosophical history*, translated by Steven Rendall. Princeton, N.J.; Oxford: Princeton University Press, 2012. 191 s.: ill
- Davis, Angela Y, *The meaning of freedom: and other difficult dialogues*, foreword by Robin D. G. Kelley. San Francisco, CA: City Lights Books, 2012. 201 s.
- Dean, Jodi, *Blog theory: feedback and capture in the circuits of drive*. Cambridge; Malden, MA: Polity, 2010. 153 p
- Dean, Jodi, *The communist horizon*. London: Verso, 2012. 250 s. (Pocket communism.)
- Deleuze och mångfaldens veck*, redaktörer: Helena Mattsson, Sven-Olov Wallenstein. 2. uppl. Stockholm: Axl Books, 2010. 254 s. (Excerpt)
- Dussel, Enrique D., *Beyond philosophy: ethics, history, Marxism, and liberation theology*, edited by Eduardo Mendieta. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield Publishers, 2003. 233 s.: ill. (New critical theory)
- Feuerbach, Ludwig, *Das Wesen der Religion*. Hamburg: Tredition, 2011. 419 s. (Tredition Classics)
- Flynn, Bernard, *La philosophie politique de Claude Lefort*, traduit de l'anglais par Geneviève Bouffartigue. Paris: Belin, 2012. 382 s. (Editions-Belin)
- Foucault, Michel, *Säkerhet, territorium, befolkning: Collège de France 1977–1978*, översättning: Kim West; redaktör för originalutgåvan är Michel Senellart, under ledning av François Ewald och Alessandro Fontana. Stockholm: Tankekraft, 2010. 450 s.
- Fraser, Ian, *The Marx dictionary*, Ian Fraser and Lawrence Wilde. London: Continuum, 2011. 223 s.
- Fraser, Nancy, *Redistribution or recognition?: a political-philosophical exchange*, Nancy Fraser and Axel Honneth; translated by Joel Golb, James Ingram and Christiane Wilke. London: Verso, 2003. 276 s.
- Friedlander, Eli, *Walter Benjamin: a philosophical portrait*. Cambridge, Mass.; London: Harvard University Press, 2012. 285 s.
- Goldmann, Lucien, *Immanuel Kant*, translated from the French and German by Robert Black. London; Brooklyn, NY: Verso, 2011. 236 s. (Radical thinkers.)
- Grohmann, Matthias, *Mimesis bei Adorno: Inbegriff einer zentralen Dialektik*. München: GRIN, 2010. 27 s.
- Heinrich, Michael, *An introduction to the three volumes of Karl Marx's Capital*, translated by Alexander Locascio. New York: Monthly Review Press, 2012. 240 s.
- Hewlett, Nick, *Badiou, Balibar, Rancière: rethinking emancipation*. London; New York: Continuum International Pub. Group, 2007. 179 s. (Continuum studies in Continental philosophy)
- Hollander, Samuel, *Friedrich Engels and Marxian political economy*. New York; Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 408 s. (Historical perspectives on modern economics.)
- Hudis, Peter, *Marx's concept of the alternative to capitalism*. Leiden; Boston: Brill, 2012. 241 s. (Historical materialism book series)
- Immanuel Wallerstein and the problem of the world: system, scale, culture*, David Palumbo-Liu, Bruce Robbins, and Nirvana Tanoukhi, editors. Durham, [N.C.]; London: Duke University Press, 2011. 263 s.: ill.
- Jacques Rancière and the contemporary scene: the philosophy of radical equality*, edited by Jean-Philippe Deranty and Alison Ross. London: Continuum, 2012. 269 s.
- Jameson, Fredric, *The modernist papers*, London: Verso, 2007. 426 s.
- Jean-Luc Nancy and plural thinking: expositions of world, ontology, politics, and sense*, edited by Peter Gratton and Marie-Eve Morin. Albany: State University of New York Press, 2012. 255 s. (Suny series in contemporary French thought.)
- Lebowitz, Michael A., *The contradictions of real socialism: the conductor and the conducted*. New York: Monthly Review Press, 2012. 222 s.
- Lefebvre, Henri, *Introduction to modernity: twelve preludes, September 1959–May 1961*, translated by John Moore. London; New York: Verso Books, 2011, 1995. 402 s. (Radical Thinkers.)
- Lefort, Claude, *Machiavelli in the making*, translated from the French by Michael B. Smith. Evanston, Ill.: Northwestern University Press, 2012. 512 s. (Northwestern University studies in phenomenology & existential philosophy.)
- Lefort, Claude, *Le temps présent: écrits 1945–2005*. Paris: Belin, 2007. 1041 s.
- Löwy, Michael, *Écosocialisme: l'alternative radicale à la catastrophe écologique capitaliste*. Paris: Mille et une nuits, 2011. 236 s.: ill. (Petits livres; no 77.)
- McKay, Iain, *An anarchist FAQ: AFAQ, volume two*. Edinburgh: AK Press, 2012. 569 s.
- Miles, Malcolm, *Herbert Marcuse: an aesthetics of liberation*. London: Pluto Press, 2011. 194 s.: ill. (Modern European Thinkers)
- Mouffe, Chantal, *The democratic paradox*. London; New York: Verso, 2005. 143 s. (Radical thinkers)
- Mühsam, Erich, *Sammlung 1898–1928*. Hamburg: Tredition, 2012. 304 s. (Tredition Classics)
- Erich Mühsam, *Trotz allem Mensch sein: Gedichte und Aufsätze*, Hrsg. von Jürgen Schiewe und Hanne Maussner. Durchgesehen. und bibliographisch ergänzte Ausgabe. Stuttgart: Reclam, 2009. 192 s. (Reclams Universal-Bibliothek; 8238)

Noble, David W., *Debating the End of History: The Marketplace, Utopia, and the Fragmentation of Intellectual Life*, foreword by David R. Roediger. Minnesota: University of Minnesota Press, 2012. 204 s.; (Critical American studies series)

Norris, Christopher, *Badiou's Being and event: a reader's guide*. London; New York: Continuum, 2009. 316 s. (Continuum reader's guides.)

Nyheter, makt, integration, redaktion: Quick Response, Arash Mokhtari, Stella Papapanagiotou. Stockholm: Stiftelsen Institutet för mediastudier, Sim(o), 2009. 126 s.

Pollock, Friedrich, *1894-1970. Group experiment and other writings: the Frankfurt School on public opinion in postwar Germany*, Friedrich Pollock, Theodor W. Adorno, and colleagues; translated, edited, and introduced by Andrew J. Perrin and Jeffrey K. Olick. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2011. 203 s.: ill.

Postkolonial feminism. 2, red.: Paulina de los Reyes; Stockholm: Tankekraft, 2012. 332 s.

Rancière, Jacques, *Disagreement: politics and philosophy*, translated by Julie Rose. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1999. 150 s.

Rancière, Jacques, *Et tant pis pour les gens fatigués: entretiens* Paris: Ed. Amsterdam, 2009. 699 s.

Rancière, Jacques, *Moments politiques: interventions, 1977-2009*. Paris; Montréal: Fabrique: Lux, 2009. 232 s.

Rancière, Jacques, *Den okunnige lära- ren: fem lektioner om intellektuell frigörelse*, översättning och efterord Kim West. Göteborg: Glänta, 2011. 191 s.

Rancière, Jacques, *Le partage du sensible: esthétique et politique*. Paris: Fabrique, 2002. 74 s.

Rancière, Jacques, *The philosopher and his poor*, edited and with an introduction by Rancière, Jacques, Andrew Parker; translated by John Drury, Corinne Oster, and Andrew Parker. Durham: Duke University Press, 2004. 247s.

Scott, James C., *Two Cheers for Anar-*

chism: Six Easy Pieces on Autonomy, Dignity, and Meaningful Work and Play. New Jersey: The University Press Group Ltd, 2012. 169 s.

Sober living for the revolution: hardcore punk, straight edge, and radical politics, Gabriel Kuhn (ed.). Oakland, CA: PM Press, 2010. 299 s.: ill.

Spivak, Gayatri Chakravorty, *An aesthetic education in the era of globalization*. Cambridge, Mass.; London: Harvard University Press, 2012. 607 s.: ill.

Zeng, Zhisheng, *A review on marxist and left debates*, translated by: Wedo Translation & Interpretation Co. Ltd. Berlin: Canut International Publishers, 2012. 285 s.

Zizek, Slavoj, *Less than nothing: Hegel and the shadow of dialectical materialism*. Brooklyn, NY: Verso, 2012. 1038 s.

Zizek, Slavoj, *Violence: six sideways reflections*. Paperback ed. London: Profile, 2009. 218 s. (Big ideas)

HISTORIA, SAMHÄLLE, BIOGRAFI. ALLMÄNT, ÖVERGRIPANDE, TRANS- NATIONELLT

Abdelnour, Sarah, *Les nouveaux prolétaires*, Paris: Textuel, 2012. 139 s. (Petite encyclopédie critique)

Ali, Tariq, *Vad var kommunismen?: en kritisk betraktelse*, översättning av Henrik Celander, Lund: Celander, 2012. 99 s.

Arbeit in der Illegalität: die Rechte von Menschen ohne Aufenthaltspapiere, Andreas Fischer-Lescano (Hg.), Frankfurt am Main: Campus, 2012. 220 s.

Badiou, Alain, *The rebirth of history*, translated by Gregory Elliott. London: Verso, 2012. 120 s.

Bales, Kevin, *Disposable people: new slavery in the global economy*. Rev. ed.; updated with a new preface. Berkeley, Calif.; London: University of California Press, 2012. 298 s.: ill.

Bellofiore, Riccardo, *La crisi capitalista, la barbarie che avanza*. Trieste: Asterios Editore, 2012. 77 s. (AD; 3)

Berman, Marshall, *Allt som är fast förflyktigas: modernism och modernitet*,

översättning Gunnar Sandin. 5., ombrutna, översedda och utök. uppl. Lund: Arkiv, 2012. 440 s. (Arkiv moderna klassiker)

Castoriadis, Cornelius, *La question du mouvement ouvrier. T. 1., Écrits politiques 1945-1997*, 1, édition préparée par Enrique Escobar, Myrto Gondicas et Pascal Vernay. Paris: Sandre, 2012. 416 s.

Castoriadis, Cornelius, *La question du mouvement ouvrier. T. 2., Écrits politiques 1945-1997*, 2, édition préparée par Enrique Escobar, Myrto Gondicas et Pascal Vernay. Paris: Sandre, 2012. 573 s.

Choi, Hae-Lin, *Die Organisierung der Unorganisierbaren: USA, Südkorea, Italien: Gewerkschaftliche Strategien für prekär Beschäftigte*. Hamburg: VSA, 2011. 277 s.

Communist International. Congress, 4th: 1922: Toward the united front: proceedings of the Fourth Congress of the Communist International, 1922, edited and translated by John Riddell. Leiden; Boston: Brill, 2011. 1310 s. (Historical materialism book series, v. 34.)

Confronting global neoliberalism: third world resistance and development strategies, edited by Richard Westra. Atlanta, GA: Clarity Press, 2010. 276 s.: ill.

Cultures of fear: a critical reader, edited by Uli Linke and Danielle Taana Smith. London: Pluto, 2009. 345 s. (Anthropology, culture and society.)

Doezema, Jo, *Sex slaves and discourse masters: the construction of trafficking*. London: Zed, 2010. 216 s.

Efter guldåldern: arbetarrörelsen och fordismens slut, redaktörer: Håkan Blomqvist och Werner Schmidt. Stockholm: Carlsson, 2012. 242 s.

Die eine Welt schaffen: Praktiken von "Internationaler Solidarität" und "Internationaler Entwicklung", 47. Linzer Konferenz der International Conference of Labour and Social History, 29. September 2. Oktober 2011, hrsg. von Berthold Unfried, Leipzig: AVA, 2012. 231 s. (ITH-Tagungsberichte, International Conference of Labour and Social History; 46)

Eriksen, Trond Berg, *Judehatets svarta*

BIBLIOGRAFI

bok: *antisemitismens historia från antiken till i dag*, Trond Berg Eriksen, Håkon Harket, Einhart Lorenz; med bidrag från Terje Emberland ; översättning: Lena Hjøhlman. Stockholm: Bonnier, 2008. 695 s.: ill

Etzemüller, Thomas, *Biographien: Lesen erforschen erzählen*. Frankfurt am Main: Campus, 2012. 195 s.: ill. (Historische Einführungen; 12)

Franzway, Suzanne, *Making feminist politics: transnational alliances between women and labor*, Suzanne Franzway and Mary Margaret Fonow. Urbana, Ill.: University of Illinois Press, 2011. 180 s.

Global labour history: la storia del lavoro al tempo della globalizzazione, Ulrike Freitag. Introduzione e cura di Christian G. De Vito. Verona: Ombre Corte, 2012. 143 s. (Frontiere; 5)

Harding, Jeremy, *Border vigils: keeping migrants out of the rich world*. London: Verso, 2012. 164 s.

Harvey, David, *A brief history of neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press, 2005. 247 s.

Harvey, David, *Ojämlighetens nya geografier: texter om stadens och rummets förändringar i den globala kapitalismen*, Anders Lund Hansen och Magnus Wennerhag (red.); översättning av Henrik Gundenäs. Stockholm: Atlas, 2011. 203 s.

Harvey, David, *Rebel cities: from the right to the city to the urban revolution*. London: Verso, 2012. 187 s.: ill.

Harvey, David, *Die urbanen Wurzeln der Finanzkrise: Die Stadt für den antikapitalistischen Kampf zurückgewinnen*. Hamburg: VSA-Verlag, 2012. 44 s. (Sozialismus: Supplement, 2012:2)

Higashida, Cheryl, *Black internationalist feminism: women writers of the Black left, 1945–1995*. Urbana: University of Illinois Press, 2011. 250 s.

Hochschild, Adam, *Aldrig mera krig: lojalitet och uppror 1914–1918*, översättning: Stefan Lindgren. Stockholm: Ord front, 2012. 437 s.: ill.

Hochschild, Arlie Russell, *The outsourced self: intimate life in market times*.

New York: Metropolitan Books, 2012. 300 s.

Hosseini, Hamed S.A., *Alternative globalizations: an integrative approach to studying dissident knowledge in the global justice movement*. London; New York: Routledge, 2010. 270 s. (Rethinking globalization; 24)

International Labour Conference (101st session: 2012: Geneva)., *Social protection floors for social justice and a fair globalization: fourth item of the agenda*. Geneva: International Labour Office, 2012. 15 s. (Report, International Labour Conference; 101st session, 4(2B).)

Internationalism reconfigured: transnational ideas and movements between the World Wars, edited by Daniel Laqua. London: I.B. Tauris, 2011. 255 s. (International library of twentieth century history; 34.)

Kuhn, Gabriel, *Soccer vs. the state: tackling football and radical politics*. Oakland, Calif.; London: PM: Turnaround, 2011. 260 s.

Mason, Paul, *Why it's kicking off everywhere: the new global revolutions*. London; New York: Verso, 2012. 237 s.

Milne, Seumas, *The revenge of history: the battle for the twenty-first century*. London: Verso, 2012. 298 s.: ill.

Occupy!: I movimenti nella crisi globale, Introduzione e cura di Anna Curcio e Gigi Roggero. Prima edizione: marzo 2012. Verona: Ombre corte, 2012. 160 s. (Culture; 87)

O'Donnell, Katherine, *Weaving transnational solidarity: from the Catskills to Chiapas and beyond*. Leiden; Biggleswade: Brill, 2010. 253 s.: ill., map (Studies in critical social sciences; 24.)

Pons, Silvio, *La rivoluzione globale: storia del comunismo internazionale 1917–1991*. Torino: Einaudi, 2012. 419 s. (Einaudi storia; 43)

Priester, Karin, *Rechter und linker Po-*

pulismus: Annäherung an ein Chamäleon. Frankfurt a.M. [u.a.]: Campus, 2012. 252 s.

Rancière, Jacques, *The names of history: on the poetics of knowledge*, translated by Hassan Melehy. Minneapolis: Univ. of Minnesota Press, 1994. 114 s.

The reproduction of difference: gender and the global division of labour, edited by Ursula Huws. London: Merlin Press, 2012. 146 s. (Work, organisation labour & globalisation; v. 6, no. 1)

Rothstein, Bo, *The quality of government: corruption, social trust, and inequality in international perspective*. Chicago: University of Chicago Press, 2011. 285 s.: ill.

Sethness-Castro, Javier, *Imperiled life: revolution against climate catastrophe*. Oakland, CA: AK Press, 2012. 218 s. (Anarchist interventions; 5)

Das Soziale ordnen: Sozialwissenschaften und gesellschaftliche Ungleichheit im 20. Jahrhundert, Christiane Reinecke; Thomas Mergel (Hg.). Frankfurt am Main: Campus, 2012. 374 s.: Ill., graph. Darst.; (Eigene und fremde Welten; 27)

Standing, Guy, *The precariat: the new dangerous class*. London: Bloomsbury Academic, 2011. 198 s.

Der Urkommunismus: auf den Spuren der egalitären Gesellschaft, Dieter Reinish (Hg.). Wien: Promedia, 2012. 175 s.

We are many: reflections on movement strategy from occupation to liberation, edited by Kate Khatib, Margaret Killjoy, Mike McGuire. Edinburgh: AK, 2012. 441 s.: ill.

What we are fighting for: a radical collective manifesto, edited by Federico Campagna and Emanuele Campiglio. London: Pluto Press, 2012., 205 s.

Åmark, Klas, *Varför historia?: en ämnesintroduktion för nya studenter*. Lund: Studentlitteratur, 2011. 103 s.: ill.

AFRIKA

Dwyer, Peter, *African struggles today: social movements since independence*, Peter Dwyer and Leo Zeilig. Chicago, Ill.: Haymarket Books, 2012. 293 s.

Egypten

The journey to Tahrir: revolution, protest and social change in Egypt, 1999–2011, edited by Jeannie Sowers and Chris Toensing. London: Verso, 2012. 310 s.

Kandil, Hazem, *Soldiers, spies, and statesmen: Egypt's road to revolt*. London; Brooklyn, NY: Verso, 2012. 303 s.

Sydafrika

Smith, David James, *Den unge Mandela: frihetskämpe och revolutionär*, översättning av Stefan Lindgren. Stockholm: Leopard, 2012. 409 s.: ill.

Arabländerna, mellanöstern

Amin, Samir, *The people's spring: the future of the Arab revolution*. Oxford: Pambazuka, 2012. 203 s.;

Bebel, August, *Die mohamedanisch-arabische Kulturperiode*. Hamburg: Tredition, 2012. 119 s. (Tredition Classics)

Dabashi, Hamid, *The Arab spring: the end of postcolonialism*. London; New York; New York: Zed Books: Distributed in the USA exclusively by Palgrave Macmillan, 2012. 272 s.

The dawn of the Arab uprisings: end of an old order?, edited by Bassam Haddad, Rosie Bisheer and Ziad Abu-Rish. London: Pluto Press, 2012. 305 s.

Pearlman, Wendy, *Violence, nonviolence, and the Palestinian national movement*. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2011. 287 s.

Prashad, Vijay, *Arab Spring, Libyan winter*. Oakland, CA: AK Press, 2012. 271 s.

Subalterns and social protest: history from below in the Middle East and North Africa, edited by Stephanie Cronin. London: Routledge, 2011. 320 s. (SOAS/Routledge Studies on the Middle East)

ASIEN

Custer, Peter, *Capital accumulation and women's labor in Asian economies*. 2. uppl. New York: Monthly review press, 2012. 401 s.: ill.

Filippinerna

Lacsamana, Anne E., *Revolutionizing*

feminism: the Philippine women's movement in the age of terror. Boulder: Paradigm Publishers, 2012. 132 s.

Lindio-McGovern, Ligaya, *Globalization, labor export and resistance: a study of Filipino migrant domestic workers in global cities*. Abingdon, Oxon; New York: Routledge, 2011. 193 s.

Rodriguez, Robyn Magalit, *Migrants for export: how the Philippine state brokers labor to the world*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2010. 194 s.: ill.

Indien

Mukherji, Nirmalangshu, *The Maoists in India: Tribals Under Siege*. London: Pluto Press, 2012. 198 s.

Nanda, Meera, *The god market: how globalization is making India more Hindu*. New York: Monthly Review Press, 2011. 239 s.

Ramnath, Maia, *Decolonizing anarchism: an antiauthoritarian history of India's liberation struggle*. Edinburgh: AK/Institute for Anarchist Studies, 2011. 294 s. (Anarchist interventions; 03.)

Iran

Zabih, Sephehr, *The left in contemporary Iran: ideology, organisation and the Soviet connection*. London: Routledge, 2011. 239 s. (Routledge library editions. Iran; 37.)

Kina

Gustafsson Chen, Anna, *Dreams of the future: communal experiments in May Fourth China*. Lund, 1998., 189 s.

Li, Mingjiang, *Mao's China and the Sino-Soviet split: ideological dilemma*. London: Routledge, 2012. 211 s. (Routledge contemporary China series)

Loyalka, Michelle Dammon, *Eating bitterness: stories from the front lines of China's great urban migration*. Berkeley: University of California Press, 2012. 264 s.

Smith, S. A., *Revolution and the people in Russia and China: a comparative history*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008., 249 s. (The Wiles lectures)

Walder, Andrew G., *Fractured rebellion: the Beijing Red Guard movement*. Cam-

bridge, Mass.; London: Harvard University Press, 2009. 400 s.

EUROPA

Carroll, Eber Malcolm, *Soviet communism and Western opinion 1919–1921*, ed. by Frederick B.M. Hollyday. Chapel Hill: Univ. of N.C.P., 2012. 302 s.

Communism unwrapped: consumption in Cold War Eastern Europe, edited by Paulina Bren and Mary Neuburger. New York; Oxford: Oxford University Press, 2012. 413 s.: ill.

Conord, Fabien, *Les gauches européennes au xx:e siècle*. Paris: Armand Colin, 2012. 272 s. (Collection U)

Crisis in the Eurozone, C. Lapavistas . [et al.]; introduction by Stathis Kouvelakis. London: Verso, 2012. 243 s.: ill.

de Vylder, Stefan, *Eurokrisen*. Stockholm: Ordfront, 2012 . 200 s.: ill.

Elmbrant, Björn, *Det skulle bli så bra: euron och hoten mot demokratin*. Stockholm: Atlas, 2012. 287 s.

Europäische Zivilgesellschaft in Ost und West: Begriff, Geschichte, Chancen, Manfred Hildermeier, Jürgen Kocka, Christoph Conrad (Hg.). Frankfurt/Main; New York: Campus, 2000. 275 s.

Hedlund, Björn, *Fortets murar*. Stockholm: Atlas reportage, 2012. 95 s. (Vems Europa?)

Jerram, Leif, *Streetlife: the untold history of Europe's twentieth century*. Oxford: Oxford University Press, 2011. 477 s.: ill., map

Nordic capitalisms and globalization: new forms of economic organization and welfare institutions, edited by Peer Hull Kristensen and Kari Lilja. Oxford: Oxford University Press, 2012. 300 s.

Nordic narratives of the Second World War: national historiographies revisited, Henrik Stenius, Mirja Österberg & Johan Östling (eds.). Lund: Nordic Academic Press, 2011. 173 s.

Parliamentary government in the Nordic countries at a crossroads: coping with challenges from Europeanisation and presidentialisation, Thomas Persson

BIBLIOGRAFI

& Matti Wiberg (eds.). Stockholm: Santérus Academic Press, 2011. 327 s.: ill.

Political conflict in Western Europe, Hanspeter Kriesi .. [et al.]. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. xvii, 349 s.: ill..

Social democracy after the cold war, edited by Bryan Evans and Ingo Schmidt. Edmonton, AB: AU Press, 2012. 332 s.

Thomas, Martin, *Violence and colonial order: police, workers and protest in the European colonial empires, 1918–1940*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 527 s.: maps (Critical perspectives on empire.)

Terrorismus und Geschlecht: politische Gewalt in Europa seit dem 19. Jahrhundert, Christine Hikel, Sylvia Schraut (Hg.). Frankfurt, M.; New York, NY: Campus, 2012. 326 s. (Reihe "Geschichte und Geschlechter"; Bd. 61.)

Traugott, Mark, *The insurgent barricade*. Berkeley, Calif.; London: University of California Press, 2010. 436 s.

Trinh, T. Minh-Ha, *Någon annanstans, här inne: immigrationen, flyktingskapet och gränshändelsen*, översättning: Göran Dahlberg & Elin Talje. Göteborg: Glänta produktion, 2012. 207 s.

Tziantzi, Afrodite Maria, *Kris: texter om den europeiska krisen*, Afrodite Maria Tziantzi, Alberto Olmos, Patrícia Portela, Giorgio Vasta; översättning: Stefan Lindgren, Alberto Olmos, Ulla Gabrielsson, Sanna Dager. Stockholm: Astor, 2012. 156 s.

Verhofstadt, Guy, *For Europe!: Manifesto for a postnational revolution in Europe*: Daniel Cohn-Bendit; Guy Verhofstadt. München: Hanser, 2012. 150 s.

Von Revolution bis Koalition: Linke Parteien in Europa, Birgit Daiber, Cornelia Hildebrandt, Anna Striethorst (Hrsg.). Berlin: Karl Dietz Verlag, 2010. 352 s.: ill. (Rosa-Luxemburg-Stiftung; 52.)

Danmark

Björnsson, Iben, *AIC Abejderbevægelsen Informations Central: Socialdemokratiets kamp mod kommunismen 1944–1973*. København: SFAH, 2012. 260 s.: ill. (SFAH skriftserie; nr. 52.)

Frankrike

Beauvoir, Simone de, *Political writings*, edited by Margaret A. Simons and Marybeth Timmermann. Urbana: University of Illinois Press, 2012. 394 s. (The Beauvoir series)

Blanqui, Auguste, *Maintenant, il faut des armes*, textes choisis et présentés par Dominique Le Nuz; préface par un des agents du Parti imaginaire. Paris: La fabrique, 2006. 427 s.

Blum, Léon, *Lettres de Buchenwald*, éditées et présentées par Ilan Greilsamer. Paris: Gallimard, 2003. 189 s.: ill. (Collection Témoins)

Chevalier, Louis, *Classes laborieuses et classes dangereuses à Paris: Pendant la première moitié du XIXe siècle*. Paris: Perrin, 2007. 566 s.

Debord, Guy, *Correspondance: complété des "lettres retrouvées" et de l'index général des noms cités. Vol. "o", Septembre 1951 juillet 1957*. Paris: Librairie Arthème Fayard, 2010. 445 s.

Ferrette, François, *La véritable histoire du parti communiste français*. Paris: Demopolis, 2011. 225 s.

Fourier, Charles, *Vers une enfance majeure: textes sur l'éducation, réunis et présentés par René Schérer*. Paris: La fabrique, 2006. 233 s.

Gluckstein, Donny, *The Paris commune: a revolutionary democracy*. London: Bookmarks, 2006. 255 s.: ill.

Hazan, Eric, *Une histoire de la Révolution française*. Paris: La fabrique, 2012. 405 s.

Hurcombe, Martin, *France and the Spanish Civil War: cultural representations of the war next door, 1936–1945*. Farnham, Surrey; Burlington, VT: Ashgate, 2011. 245 s.

Julliard, Jacques, *Les gauches françaises: histoire, politique et imaginaire*

1762–2012. Paris: Flammarion, 2012. 942 s.

Les lauriers de Mai: ou Les chemins du pouvoir (1968–1978). Paris, 1978. 134 s.: ill. (Les révoltes logiques)

Noiriel, Gerard, *Les ouvriers dans la société française: xix:e xx:e siècle*. Paris: Seuil, 2002., 321 s.

La parole ouvrière: 1830–1851, textes choisis et présentés par Alain Faure et Jacques Rancière. Paris: La fabrique, 2007. 345 s. (Utopie et liberté)

Porter, David, *Eyes to the south: French anarchists and Algeria*. Edinburgh: AK, 2011. 582 s.

Rancière, Jacques, *Proletarian Nights: The Workers' Dream in Nineteenth-century France*, Translated from the French by John Drury; With an Introduction by Donald Reid. 2 ed. London: Verso Books, 2012. 448 s.

Staging the people. Vol. 2, The intellectual and his people, translated by David Fernbach. London: Verso, 2012. 177 s.

Reineke, Sandra, *Beauvoir and her sisters: the politics of women's bodies in France*. Urbana: University of Illinois Press, 2011. 102 s.

Sartre, Jean-Paul, *War diaries: notes from a phoney war, November 1939–March 1940*. London: Verso, 2011. 366 s.

Socialisme ou barbarie: anthologie. Paris: Acratie, 2007. 341 s.

Stovall, Tyler Edward, *Paris and the spirit of 1919: consumer struggles, transnationalism, and revolution*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 342 s.: ill. (New studies in European history)

Svenning, Olle, *De stolta förlorarna: berättelser från Frankrike*, Olle Svenning & Erik Svenning. Lund: Sekel, 2011. 142 s.

Tiqqun, Preliminary materials for a theory of the young-girl, translated by Ariana Reines. Los Angeles, CA; Cambridge, Mass.: Semiotext(e): Distributed by MIT Press, 2012. 137 s.: ill. (Semiotext(e) intervention series; 12.)

Tiqqun, Théorie du Bloom. Paris: La fabrique, 2000. 150 s.

Tiqqun, This is not a program, transla-

ted by Joshua David Jordan. Cambridge, Mass; London: Semiotext(e), 2011. 215 s.; (Semiotext(e) intervention series; 7)

Vigna, Xavier, *Histoire des ouvriers en France au XXe siècle*. Paris: Perrin, 2012. 404 s. (Collection "Pour l'histoire.")

Vigna, Xavier, *L'insubordination ouvrière dans les années 68: essai d'histoire politique des usines*. Rennes: Presses universitaires de Rennes, 2007. 378 s. (Collection "Histoire" (Rennes, France))

Vigreux, Jean, *Le front populaire 1934–1938*. Paris: Presses Universitaires, 2011. 127 s. (Que sais-je?)

Wahnich, Sophie, *In defence of the terror: liberty or death in the French Revolution*, translated by David Fernbach; with a foreword by Slavoj Žižek. Verso Books: Brooklyn, NY, 2012. 108 s.

Italien

Coutinho, Carlos Nelson, *Gramsci's political thought*, translated from the Portuguese by Pedro Sette-Camara. Leiden; Boston: Brill, 2012. 198 s. (Historical materialism book series; v. 38.)

Il decennio rosso: contestazione sociale e conflitto politico in Germania e in Italia negli anni Sessanta e Settanta, a cura di Christoph Cornelissen, Brunello Mantelli, Petra Terhoeven. Bologna: Il mulino, 2012. 329 s.: ill. (Annali dell'Istituto storico italo-germanico in Trento. Quaderni; 85)

Tarì, Marcello, *Autonomie!: Italie, les années 1970*, traduit de l'italien par Étienne Dobenesque. Paris: La fabrique, 2011. 304 s.: ill.

Jugoslavien

Haug, Hilde Katrine, *Creating a socialist Yugoslavia: Tito, communist leadership and the national question*. London: I.B. Tauris, 2012. 455 s.

Patterson, Patrick Hyder, *Bought and sold: living and losing the good life in socialist Yugoslavia*. Ithaca: Cornell University Press, 2011. 351 s.

Polen

Bingel, Markus, *Moskaus langer Arm: Stalin und der Kommunismus in Polen*. Hamburg: Bachelor + Master, 2012. 34 s.

Kowalik, Tadeusz, *From Solidarity to sellout: the restoration of capitalism in Poland*, translated by Eliza Lewandowska. New York, NY: Monthly Review Press, 2011. 366 s.

Kuzniar, Roman, *Poland's foreign policy after 1989*, translated by Marjorie Castle et al. Warsaw: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2009. 375 s.

Wycisk, Marlene Katharina, *Entstehung der Freien Gewerkschaft "Solidarnosc" in Polen: Die Jahre 1970 bis 1981*. Saarbrücken: Akademikerverlag, 2012. 113 s.

Rumänien

Gall, Matei, *Rescapé: de la Shoah au stalinisme*, traduit du roumain par Petre Pagu; revu et adapté pour l'édition française par Marie-Jeanne et Thierry Auzas. Paris: Imago, 2011. 278 s.: ill.

Ryssland/Sovjetunionen

Bakunin, Michail Aleksandrovic, "*Barrikadenwetter*" und "*Revolutionshimmel*": (1849); Artikel in der "*Dresdner Zeitung*", Einl. Boris Nikolaevskij. Herausgegeben von Wolfgang Eckhardt. Berlin: Karin Kramer Verlag, 1995. 189 s.: ill. (Ausgewählte Schriften; Bd. 2)

Bakunin, Michail Aleksandrovic, *Staatlichkeit und Anarchie: (1873)*, Einl. Wolfgang Eckhardt. 3., unveränd. Aufl. Berlin: Karin Kramer Verlag, 2011. 555 s.: ill. (Ausgewählte Schriften; Bd. 4)

Bakunin, Michail Aleksandrovic, *Konflikt mit Marx: Texte und Briefe bis 1870. Teil 1*, Einleitung Paul Avrigh. Herausgegeben von Wolfgang Eckhardt. 3., unveränd. Aufl. Berlin: Karin Kramer Verlag, 2011. 157 s. (Ausgewählte Schriften; Bd. 5)

Bakunin, Michail Aleksandrovic, *Konflikt mit Marx: Texte und Briefe bis 1870. Teil 2*, Einleitung Paul Avrigh. Herausgegeben von Wolfgang Eckhardt. Berlin: Karin Kramer Verlag, 2011., 1239 s. (Ausgewählte Schriften; Bd. 6)

Bakunin, Michail Aleksandrovic, *Russische Zustände: (1849)*, Einl. Boris Nikolaevskij. Berlin: Karin Kramer Verlag, 1996. 141 s.: ill. (Ausgewählte Schriften; Bd. 3)

Clark, Katerina, *Moscow, the fourth Rome: Stalinism, cosmopolitanism, and*

the evolution of Soviet culture, 1931–1941. Cambridge, Mass.; London: Harvard University Press, 2011., 420 s.

Gessen, Masha, *Mannen utan ansikte*, översättning Nille Lindgren. Stockholm: Brombergs, 2012. 416 s.

Martov and Zinoviev: head to head in Halle, with introductory essays by Ben Lewis and Lars T. Lih. London: November Publications, 2011.

Kosa, John, *Two generations of Soviet man: a study in the psychology of communism*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2012. 214 s.

Lehmann, Maïke, *Eine sowjetische Nation: nationale Sozialismusinterpretationen in Armenien seit 1945*. Frankfurt am Main: Campus, 2012. 442 s.: ill. (Eigene und fremde Welten; Bd. 26.)

Lindahl, Jan-Åke, *I Stalins våld: fånge 794 berättar*. Lund: Sekel, 2012. 117 s.: ill.

McDermott, Kevin, *Stalinist terror in Eastern Europe: elite purges and mass repression*, edited by Kevin McDermott and Matthew Stibbe. Manchester: Manchester University Press, 2010. 235 s.: ill.

Spufford, Francis, *Red plenty: inside the fifties Soviet dream*. Paperback ed. London: Faber And Faber, 2011. 434 s.

Trotsky, Lev, *Writings in exile*, edited by Kunal Chattopadhyay and Paul Le Blanc. London: Pluto, 2012. 238 s. (Get political; 10.)

Schweiz

Robert Grimm: Marxist, Kämpfer, Politiker, Bernard Degen, Hans Schättli, Adrian Zimmermann (Hg.). Zürich: Chronos, 2012. 230 s.: ill.

Vom Wert der Arbeit: Schweizer Gewerkschaften Geschichte und Geschichten, hrsg. von Valérie Boillat, Bernard Degen, Elisabeth Joris, Stefan Keller, Albert Tanner. Zürich: Rotpunktverl., 2006. 367 s.: zahlr. Ill.

Spanien

Guerra Sesma, Daniel, *Socialismo y nacionalismo en España (1873–1939): el tratamiento histórico de la cuestión nacional por el socialismo español, desde sus orígenes hasta la guerra civil*. Mad-

BIBLIOGRAFI

- rid: Editorial Académica Española, 2012. 397 s.
- Marín Silvestre, Dolores, *Anarquistas: un siglo de movimiento libertario en España*. Barcelona: Editorial Ariel, 2010. 490 s.: ill.
- Márquez Hidalgo, Francisco, *Los sucesores de Pablo Iglesias [Texto impreso]: Largo Caballero, Besteiro y Prieto, tres socialistas muy diferentes*. Madrid: Biblioteca Nueva, D.L. 2011. 215 s. (Colección Historia Biblioteca Nueva)
- Moen, Jo Stein, *Krigen som skapte et bibliotek: bibliografisk essay om den spanske borgerkrigen 1936–1939*, Jo Stein Moen, Rolf Sæther. Oslo: Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek, 2011. 205 s.: ill
- Payne, Stanley G, *The Spanish Civil War*. New York: Cambridge University Press, 2012. 268 s.: maps (Cambridge essential histories)
- Storbritannien**
- Adler, Peter, *Churchill i talarstolen: ett retoriskt porträtt*. Stockholm: Carlsson, 2012. 380 s.: ill.
- After the Party: Reflections on Life Since the CPGB*, edited by Andy Croft. London: Lawrence & Wishart, 2012. 159 s.
- Armstrong, Stephen, *The road to Wigan Pier revisited*. London: Constable, 2012. 294 s.
- Bone, Ian, *Bash the rich: true-life confessions of an anarchist in the UK*. Bath: Tangent Books, 2006. 281 s.: ill.
- Britain's second Labour government, 1929–1931: a reappraisal*, edited by John Shepherd, Jonathan Davis and Chris Wrigley. Manchester: Manchester University Press, 2011. 232 s.
- German, Lindsey, *A people's history of London*, Lindsey German and John Rees. London: Verso, 2012. 310 s.
- Hatherley, Owen, *A new kind of bleak: journeys through urban Britain*. London: Verso, 2012. 382 s.: ill.
- Hodgson, Keith, *Fighting fascism: the British left and the rise of fascism, 1919–39*. Manchester: Manchester University Press, 2010. 242 s.
- Judt, Tony, *Minneshärbäret*, översättning: Elisabeth Helms. Stockholm: Karneval, 2011. 244 s.
- Morgan, Kevin, *MacDonald*. London: Haus, 2006. 157 s. (The 20 British prime ministers of the 20th century)
- Orwell, George, *Diaries, George Orwell*; edited by Peter Davison; introduction by Christopher Hitchens. New York: Live-right, 2012. 597 s.
- Skidelsky, Robert Jacob Alexander, *Keynes: mästarens återkomst*, förord: Örjan Appelqvist; översättning: Björn Kumm. Stockholm: Karneval, 2011. 269 s.
- Sverige**
- Agius, Christine, *The social construction of Swedish neutrality: challenges to Swedish identity and sovereignty*. Manchester: Manchester University Press, 2012. 253 s. (New approaches to conflict analysis)
- Ambjörnsson, Ronny, *Ellen Key: en europeisk intellektuell*. Stockholm: Bonnier, 2012. 591 s.: ill.
- Byström, Mikael, *Utmaningen: den svenska välfärdsstatens möte med flyktningar i andra världskrigets tid*. Lund: Nordic Academic Press, 2012. 336 s.
- Eduards, Maud, *Kroppspolitik: om moder Svea och andra kvinnor*. Stockholm: Atlas, 2012. 320 s. (Atlas akademi)
- Ericsson, Christer, *Kapitalets politik och politikens kapital: högermän, industrimän och patriarker 1890–1985*. Stockholm: Santérus, 2008. 282 s.
- Eriksson, Karín, *Morjärvmannen och Säpo: en häpnadsväckande spionhistoria*. Stockholm: Hjalmarson & Högberg, 2011. 317 s.: ill.
- Erlander, Tage, *Dagböcker, 1963–1964*, utgivna av Sven Erlander. Hedemora: Gidlund, 2012. 347 s.: ill.
- ... *faror för staten av svåraste slag: politiska fångar på Långholmen 1880–1950*. Stockholm: Stockholmia: Kommittén för Stockholmsforskning, 2012. 319 s.: ill. (Monografier utgivna av Stockholms stad; 215) (Årsbok, Arbetarnas kulturhistoriska sällskap; 2011)
- Feldt, Kjell-Olof, *En kritisk betraktelse: om socialdemokratins seger och kris*. Stockholm: Bonnier, 2012. 153 s.
- Fostran av framtidens medborgare: normer och praktiker bortom välfärdsstaten*, Kenneth Petersson, Magnus Dahlstedt och Birgitta Plymoth (red.). Lund: Sekel, 2012. 227 s.: ill.
- Franchell, Eva, *Partiet: en olycklig kärlekshistoria*. Stockholm: Bonnier, 2012. 355 s.
- Gmeiner, Jens, *Abschied von der sozialdemokratischen Hochburg Schweden?: Herausforderungen, Reformen und Perspektiven der schwedischen Sozialdemokratie nach dem Machtverlust 2006*. Stuttgart: ibidem, 2012. 239 s. (Göttinger Junge Forschung; 12)
- Greider, Göran, *Vi kan inte ha det så här: litteratur och politik 2001–2012*. Stockholm: Karneval, 2012. 375 s.
- Hamilton, Carl, *S-koden: den socialdemokratiska utmaningen*. Stockholm: Norstedt, 2012. 288 s.
- Per Albin Hansson och Stockholms handelsarbetare: festskrift till Handelsavdelning 20:s 100-årsjubileum*, Haninge: Klubb 717, Handelsanställdas förbund, 2012. 47 s.
- Herholz, Ylva, *Tysklands bleka barn: krigsungar kommer till Sverige*. Stockholm: Carlsson, 2011. 272 s.: ill.
- Holmqvist, Kalle, *Frans och Lars: kärlek och klasskamp på 1890-talet*. Lund: Sekel, 2012. 153 s.: ill.
- Hyllade kroppar: idrotten i arkiven*, Stockholm: Riksarkivet, 2012. 293 s.: ill. (Årsbok för Riksarkivet och landsarkiven 2012)
- Jansson, Jenny, *Manufacturing consensus: the making of the Swedish reformist working class*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, 2012. 296 s. (Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala, 184) Diss. Uppsala: Uppsala universitet, 2012
- Johansson, Anders L., *LO: 1900-talet och ett nytt millennium*, Anders L Johansson & Lars Magnusson. Stockholm: Atlas, 2012. ill.; 431 s.
- Kanarp, Loka, *Alltid på plats alltid på språng: kvinnor i ABF*, Loka Kanarp &

- Carl-Michael Edenborg, förord: Yvonne Hirdman. Stockholm: Bokförlaget Atlas, 2012. 105 s.
- Konnander, Benkt, *Ett departement från Engberg till Erlander: universitetspolitik inom ecklesiastikdepartementets område 1932–45*: rapport. Järfälla 2012. 64 s.
- Kontraster och nyanser: svensk statsvetenskap i brytningstid*, redaktörer Magnus Jerneck & Björn Badersten. Lund: Statsvetenskaplig tidskrift, 2010. 677 s.
- Kumm, Björn, *Uppdrag världen: memoarer*. Stockholm: Leopard, 2012. 269 s.
- Kvinnorna på Skega*, redaktör Lars Westerlund. Skellefteå: Westerlunds reportagebyrå, 2004. 156 s.: ill.
- Larsson, Katarina, *Andrahandskontrakt i folkhemmet: närmiljö och kvinnors förändringsstrategier*. Örebro: Univ.-bibl., 2004. (Örebro studies in history 4) Diss. Örebro: Univ., 2004
- Larsson, Stieg, *En annan sida av Stieg Larsson: artiklar och andra texter*, redigerad av Daniel Poohl. Stockholm: Expo, 2011. 159 s.
- Lidskog, Rolf, *Staden, våldet och tryggheten: om social ordning i ett mångkulturellt*. Stockholm: Daidalos, 2006. 330 s.
- Lindblom, Gunnar, *Clara allas vän*. Visby: Nomen: Books on demand, 2011. 161 s.
- Lindqvist, Bengt, *Blindstyre*. Stockholm: Hjalmarson & Högberg, 2012. 263 s.: ill.
- Lundh, Christer, *Spelets regler: institutioner och lönebildning på den svenska arbetsmarknaden 1850–2010*. 2. uppl. Stockholm: SNS förlag, 2010. 384 s.: ill.
- Malmström, Ulf, *Halgå bruk: det mest vanlottade; järnet-skogen-människorna*. Lund: Sekel, 2011. 255 s.
- Moderna historier: skönlitteratur i det moderna samhällets framväxt*, Henric Bagerius och Ulrika Lagerlöf Nilsson (red.). Lund: Nordic Academic Press, 2011. 190 s.: ill.
- En mosaik av mening: om studieförbund och civilsamhälle*, Johan von Essen och Gunnar Sundgren (red.). Göteborg: Bokförlaget Daidalos, 2012. 320 s.
- Nordström, Ester Blenda, *En piga bland pigor*, efterord: Ylva Floreman. Lund: Bakhåll, 2012. 126 s.
- Ohlsson, Bengt, *Margot*. Stockholm: Bromberg, 2012. 180 s.: ill.
- Ottosson, Ingemar, *Handel under protest: Sverige och Japan på väg mot andra världskriget 1931–1939*. Lund: Sekel, 2010. 367 s..
- Pettersson, Jan-Erik, *Stieg Larsson: journalisten, författaren, idealisten*. Stockholm: Telegram, 2010. 264 s.
- Pihlblad, Anders, *Ett partis fall och uppgång: berättelsen om de nya moderaterna*. Stockholm: Natur & kultur, 2012. 335 s.
- Romero, Mikael, *Tobleroneaffären: varför Sverige inte fick sin första kvinnliga statsminister*. Stockholm: Norstedt, 2012. 268 s.
- Seifarth, Sofia, *Råd i radion: modernisering, allmänhet och expertis 1939–1968*. Stockholm: Carlsson, 2007. 387 s.: ill. (Linköping studies in arts and science; 382)
- Ett sekel av syndikalism: Sveriges Arbets Centralorganisation 1910–2010*. Stockholm: Federativ, 2012. 399 s.: ill.
- Skitliv: ungas villkor på en förändrad arbetsmarknad*, red. Victor Bernhardt; intro: Jason Diakité. Stockholm: Atlas, 2012. 189 s.
- Strindberg, August, *August Strindbergs lilla katekes för underklassen: Liten katekes för de ännu vanmäktiga*, Göran Greider; förord: Stefan Bohman. Stockholm: Karneval, 2012. 51, 19 s.
- Sundberg, Jan, *Kommunala folkhemmet: uppbyggnad, de gyllene åren, nedmontering*, Jan Sundberg, Stefan Sjöblom & Ingemar Wörlund. Stockholm: Santérus Academic Press, 2011. 241 s.: ill.
- Den svenska väljaren*, Magnus Hagevi (red). Umeå: Borëa, 2011. 379 s. (Surveyinstitutet; 2)
- Sörbom, Adrienne, *Politikens gränser: globalisering, socialdemokrati och banden till nationen*. Stockholm: Atlas, 2012. 279 s.
- Vi ska inte skriva nån jävla bok!: texter från verkstadsindustrin 2006–2010*, redaktörer: Jonas Fröberg, Magnus Östman, Oskar Broberg. Lund: Teater Spira: Sekel, 2011. 120 s.
- Waara, Joacim, *Svenska Arbetsgivareföreningen och arbeidskraftsinvandringen 1945–1972* [Elektronisk resurs]. Göteborg: Department of Economic History, School of Business, Economics and Law, University of Gothenburg, 2012. 181 s.: ill. (Gothenburg studies in economic history; 7)
- Wallin, Kerstin E., *Som en syster till hemmet: Uppsala Hemsysterskola 1915–1973*. Uppsala: Språkbruket 2012. 128 s.
- Werne, Kent, *Du sköna nya hem: om utförsäljningen av allmännyttan*. Stockholm: Ordfront, 2010. 211 s.
- Wickberg, Jenny, *I främmande land: en intervjubok om somalier i Sverige*, skribent: Jenny Wickberg; redaktör: Maria Hagström. Stockholm: Pockettidningen R, 2011. 91 s. (Pockettidningen R, 42(2011):3/4)
- Åsheden, Ann-Marie, *Förbannelsen: Hans Holmérs öde*. Stockholm: Norstedt, 2012. 304 s.
- Tjeckien**
- Bolton, Jonathan, *Worlds of dissent: Charter 77, the Plastic People of the Universe, and Czech culture under communism*. Cambridge, Mass.; London: Harvard University Press, 2012. 349 s.
- Zarecor, Kimberly Elman, *Manufacturing a socialist modernity: housing in Czechoslovakia, 1945–1960*. Pittsburgh, Pa.: University of Pittsburgh Press, 2011. 383 s.: ill., maps. (Series in Russian and East European studies.)
- Tyskland**
- Bahr, Egon, *Ostwärts und nichts vergessen!: Kooperation statt Konfrontation*, Hrsg. und bearb. von Dietlind Klemm. Hamburg: VSA-Verl., 2012. 198 s.: Ill.
- Basisdemokratie und Arbeiterbewegung: Günter Benser zum 80. Geburtstag*, Rainer Holze; Siegfried Prokop (Hrsg.). Berlin: Dietz, 2012. 287 s.
- Bernstein, Eduard, *Eduard Bernsteins Briefwechsel mit Karl Kautsky, 1891–1895*,

BIBLIOGRAFI

eingeleitet und herausgegeben von Till Schelz-Brandenburg. Frankfurt am Main; New York: Campus, 2011. 801 s. (Quellen und Studien zur Sozialgeschichte; Bd. 23.)

Brandt, Willy, *Im Zweifel für die Freiheit: Reden zur sozialdemokratischen und deutschen Geschichte*, herausgegeben und eingeleitet von Klaus Schönhoven. Bonn: Dietz, 2012. 858 s. (Willy-Brandt-Dokumente; 2)

Bruderparteien jenseits des Eisernen Vorhangs: die Beziehungen der SED zu den kommunistischen Parteien West- und Südeuropas (1968–1989), Arnd Bauerkämper, Francesco di Palma (Hg.). Berlin: Links, 2011. 253 s. (Forschungen zur DDR-Gesellschaft.)

Changing the world, changing oneself: political protest and collective identities in West Germany and the U.S. in the 1960s and 1970s, edited by Belinda Davis et al. New York: Berghahn Books, 2010. 334 s. (Protest, culture and society; 3.)

Dietzgen, Josef, *Die Religion der Sozialdemokratie: Kanzelreden*, mit einem Vorwort von Eugen Dietzgen. Paderborn: Europäischer Geschichtsverlag 2012. 61 s.

Eberan, Barbro, *Var Hitler en demon?: tysk-europeisk historia i nazismens skugga*. Stockholm: Carlsson, 2011. 393 s.: ill.

Das Ende der SED: die letzten Tage des Zentralkomitees, Hans-Hermann Hertle, Gerd-Rüdiger Stephan (Hg.); mit einem Vorwort von Peter Steinbach. 5., durchges. u. aktual. Aufl. Berlin: Links, 2012. 500 s.

Faulenbach, Bernd, *Geschichte der SPD: von den Anfängen bis zur Gegenwart*. München: Beck, 2012. 144 S. (Wissen; 2753)

Frach, Friederike, *Schloss Wiepersdorf: Das "Künstlerheim" unter dem Einfluss*

der Kulturpolitik in der DDR. Berlin: Links Verlag., 2012. 255 S.: Ill

Frauen, Männer, Gender: Frauenpolitik und Genderpolitik in der Friedrich-Ebert-Stiftung 2010/2011, Hrsg. Vesna Rodic. Bonn: Friedrich-Ebert-Stiftung, 2011. 80 s.: ill.

Funktionäre des Deutschen Metallarbeiterverbandes im NS-Staat: Widerstand und Verfolgung, Siegfried Mielke, Stefan Heinz (Hrsg.); unter Mitarbeit von Marion Goers. Berlin: Metropol, 2012. 615 s.: ill. (Gewerkschafter im Nationalsozialismus., Verfolgung, Widerstand, Emigration; Bd. 1.)

Gluckstein, Donny, *The Nazis, capitalism and the working class*. London: Bookmarks, 1999. 287 s.

Gordon, Daniel A, *Immigrants & intellectuals: May '68 & the rise of anti-racism in France*. Pontypool: Merlin Press, 2012. 348 s.

Hanshew, Karrin, *Terror and democracy in West Germany*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 282 s.: ill.

Hoffrogge, Ralf, *Sozialismus und Arbeiterbewegung in Deutschland: von den Anfängen bis 1914*. Stuttgart: Schmetterling Verlag, 2011. 216 s. (theorie.org)

Leesch, Klaus, *Eduard Bernstein und die Fabian Society: Der Einfluss englischer sozialreformerischer Vorstellungen auf das Bernsteinsche Marxismusverständnis und sein Konzept von Sozialdemokratie*. München: GRIN, 2012. 28 s.

Liebknecht, Wilhelm, *Kleine politische Schriften*. Hamburg: Tredition, [2011?]. 332 s. (Tredition Classics)

Luxemburg, Rosa, *Rede*. Hamburg: Tredition, 2012. 409 s. (Tredition Classics)

Rosa Luxemburg: die Liebesbriefe, herausgegeben von Jörn Schütrumpf. Berlin: Dietz, 2012. 319 s.: ill.

Löffler, Dietrich, *Buch und Lesen in der DDR: ein literatursoziologischer Rückblick*. Berlin: Links, 2011. 440 s.

Meyer, Alfred G., *The feminism and socialism of Lily Braun*. Bloomington: Indiana University Press 1985. 235 s.

Quellen zur Geschichte der deutschen

Gewerkschaftsbewegung im 20. Jahrhundert. Bd 15, Der Freie Deutsche Gewerkschaftsbund 1945–1949/50, herausgegeben von Siegfried Mielke, Peter Rütters. Köln: Bund-Vlg, 2011. 1027 s.

Schumann, Dirk, *Political violence in the Weimar Republic, 1918–1933: fight for the streets and fear of civil war*, translated by Thomas Dunlap. [English ed.]. New York: Berghahn Books, 2009. 346 s.: ill., maps (Studies in German history; v. 10.)

Thomas, Paul, *Karl Marx*. London: Reaktion, 2012. 189 s.: ill. (Critical lives)

Vesting, Justus, *Zwangsarbeit im Chemiedreieck: Strafgefangene und Bausoldaten in der Industrie der DDR*. Berlin: Links Verlag, 2012. 222 s.: ill.

Weber, Hermann, *Die DDR 1945–1990*. 5., aktualisierte Aufl. München: Oldenbourg, 2012. 384 s. (Oldenbourg Grundriss der Geschichte; 20)

Weber, Hermann, *Leben nach dem "Prinzip links": Erinnerungen aus fünf Jahrzehnten*, Hermann und Gerda Weber. Berlin: Links, 2006. 480 S.: Ill.

Wheatland, Thomas, *The Frankfurt school in exile*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2009. 415 s.

Wolle, Stefan, *Aufbruch nach Utopia: Alltag und Herrschaft in der DDR 1961–1971*, mit Fotos von Detlev und Uwe Steinberg. Berlin: Links Verlag, 2011. 440 s.: ill.

Wolle, Stefan, *Die heile Welt der Diktatur: Herrschaft und Alltag in der DDR 1971–1989*. 3., aktualisierte und überarb. Aufl. Berlin: Links, 2009. 479 s.: ill.

Österreich

Hanisch, Ernst, *Der grosse Illusionist: Otto Bauer (1881–1938)*. Wien: Böhlau, 2011. 478 s.: ill.

Leser, Norbert, *Der Sturz des Adlers: 120 Jahre Österreichische Sozialdemokratie; ein Lesebuch für Leser-Leser*. Wien: K & S, 2008. 222 S.

LATINAMERIKA

Beverly, John, *Latinamericanism after 9/11*. Durham, NC: Duke University Press, 2011. 166 s. (Post-contemporary interventions)

Bosteels, Bruno, *Marx and Freud in Latin America: politics, psychoanalysis and religion in times of terror*. London; New York: Verso, 2012. 326 s.

Gramsci in America Latina, a cura di Dora Kanoussi, Giancarlo Schirru e Giuseppe Vacca. Bologna: Mulino, 2011. 402 s. (Studi gramsciani nel mondo)

Latin America's left turns: politics, policies, and trajectories of change, edited by Maxwell A. Cameron and Eric Hershberg. Boulder Colorado: Lynne Rienner Publishers, 2010. 289 s.: ill.

Social movements and leftist governments in Latin America: confrontation or co-optation?, edited by Gary Prevost, Carlos Olivia Campos and Harry E. Vanden. First. London: Zed Books, 2012. 181 s.

Zibechi, Raúl, *Territories in resistance: a cartography of Latin American social movements*, translated by Ramor Ryan; foreword by Dawn Paley. Oakland, CA: AK Press, 2012. 363 s.

Argentina

Atzeni, Maurizio, *Workplace conflict: mobilization and solidarity in Argentina*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010. 171 s.

Bolivia

Estrada, Ulises, *Tania: al fianco del Che in Bolivia*. Edizioni Clandestine, 2012. 221 s.

Sándor, John, S., *Bolivia's radical tradition: permanent revolution in the Andes*. Tucson: University of Arizona Press, 2009. 317 s.: ill.

Chile

Harmer, Tanya, *Allende's Chile and the Inter-American Cold War*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2011. 375 s.

Colombia

Betancourt, Ingrid, *Även tystnaden har ett slut: mina sex år av fångenskap i den*

colombianska djungeln, översättning av Elisabeth Olin. Stockholm: Norstedt, 2011. 616 s.

Mexico

Dion, Michelle L., *Workers and welfare: comparative institutional change in twentieth-century Mexico*, Pittsburgh, Pa: University of Pittsburgh Press, 2010. 310 s.: ill. (Pitt Latin American series)

Millon, Robert S., *Mexican marxist: Vicente Lombardo Toledano*. Chapel Hill: University of North Carolina Press 2012, 222 s.

Schreiber, Rebecca Mina, *Cold War exiles in Mexico: U.S. dissidents and the culture of critical resistance*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2008. 303 s.: ill.

Peru

Drinot, Paulo, *The allure of labor: workers, race, and the making of the Peruvian state*. Durham: Duke University Press, 2011. 310 s.

Venezuela

Azzellini, Dario, *Partizipation, Arbeiterkontrolle und die Commune: Bewegungen und soziale Transformation am Beispiel Venezuela*. Hamburg: VSA, 2010. 404 s.

The revolution in Venezuela: social and political change under Chávez, edited by Thomas Ponniah and Jonathan Eastwood. Cambridge, MA: Harvard University David Rockefeller Center for Latin American Studies: Distributed by Harvard University Press, 2011. 338 s. (David Rockefeller Center series on Latin American studies, Harvard University.)

NORDAMERIKA

Förenta staterna

Avrich, Paul, Sasha and Emma: *The Anarchist Odyssey of Alexander Berkman and Emma Goldman*, Paul Avrich and Karen Avrich. Cambridge, Mass.; London: Belknap Press of Harvard University Press, 2012. 490 s.

Berkman, Alexander, *Prison blossoms: anarchist voices from the American past*, Alexander Berkman, Henry Bauer, Carl Nold; edited by Miriam Brody and Bonnie

Buettner. Cambridge, Mass.; London: Belknap, 2011. 253 s. (John Harvard library)

Chomsky, Noam, *Occupy*. Brooklyn, NY: Zuccotti Park Press, 2012. 125 s. (Occupied media pamphlet series; [1])

Cloud, Dana L., *We are the union: democratic unionism and dissent at Boeing*, Dana L. Cloud with R. Keith Thomas. Urbana: University of Illinois Press, 2011. 236 s.: ill.

Cole, Peter, *Wobblies on the waterfront: interracial unionism in progressive-era Philadelphia*. Urbana: University of Illinois Press, 2007. 227 s.: ill. (The working class in American history)

Davis, Angela Y., *Angela Davis: an autobiography*. New York: International Publishers,, 2008. 400 s.

Davis, Angela Y., *Are prisons obsolete?* New York: Seven Stories Press, 2003. 128 s. (Open media book.)

The Angela Y. Davis reader, edited by Joy James. Malden, Mass.; Oxford: Blackwell, 1998. 370 s. (Blackwell readers)

Davis, Mike, *Be realistic, demand the impossible*. Chicago, Ill.: Haymarket Books, 2012, 2011. 36 s.: ill.

Douglass, Frederick, *Narrative of the life of Frederick Douglass, an American slave, written by himself: a new critical edition*, by Angela Y. Davis, including her "Lectures on liberation". San Francisco: City Lights Books, 2010. 254 s.: ill.; (Open Media book.)

Gelin, Martin, *Den amerikanska högeren: republikanernas revolution och USA:s framtid*. Stockholm: Natur & Kultur, 2012. 464 s.: ill.

Graeber, David, *Inside Occupy*, Aus dem Engl. von Bernhard Schmid. Frankfurt am Main u.a.: Campus, 2012. 200 s.: ill.

Katz, Daniel, *All together different: Yiddish Socialists, garment workers, and the Labor roots of multiculturalism*. New York: New York University Press, 2011. 298 s.: ill. (Goldstein-Goren series in American Jewish history.)

Laslett, John H. M., *Sunshine was never enough: Los Angeles workers, 1880-*

BIBLIOGRAFI

2010. Berkeley: University of California Press, 2012.

McAlevey, Jane, *Raising expectations (and raising hell): my decade fighting for the labor movement*, Jane McAlevey with Bob Ostertag. London; New York: Verso, 2012. 325 s.

McTaggart, Ursula, *Guerrillas in the industrial jungle: radicalism's primitive and industrial rhetoric*. Albany: State University of New York Press, 2011. 247 p

Nelson, Alondra,

Body and soul: the Black Panther Party and the fight against medical discrimination. Minneapolis; London: University of Minnesota Press, 2011. 289 s.: ill.

Panitch, Leo, *The making of global capitalism: the political economy of American empire*, by Leo Panitch and Sam Gindin. London: Verso, 2012. 456 s.: ill.

Quirke, Carol, *Eyes on labor: news photography and America's working class*. New York: Oxford University Press, 2012. 358 s.: ill.

Staudenmaier, Michael, *Truth and revolution: a history of the Sojourner Truth organization, 1969–1986*, Foreword by

John H. Bracey, Jr. Oakland, CA: AK Press, 2012. 387 s.

Writers for the 99% (Group), *Occupying Wall Street: the inside story of an action that changed America*, Writers for the 99%. Chicago, Ill.: Haymarket, 2012. 217 s.: ill., map

Zaretsky, Eli, *Why America needs a left: a historical argument*. Cambridge: Polity, 2012. viii, 206 s.

Zinn, Howard, *Howard Zinn speaks: collected speeches 1963–2009*, edited by Anthony Armove. 310 s.

Kanada

Sangster, Joan, *Transforming labour: women and work in post-war Canada*. Toronto; Buffalo: University of Toronto Press, 2010. 414 s.: ill., ports.(Studies in gender and history)

Workman, W. Thom, *If you're in my way, I'm walking: the assault on working people since 1970*. Halifax: Fernwood Pub., 2009. 150 s.: ill.

LITTERATUR, KONST, MUSIK

Beauvoir, Simone de, *"The useless mouths", and other literary writings*, edited by Margaret A. Simons and Marybeth Timmermann; foreword by Sylvie Le Bon de Beauvoir. Urbana: University of Illinois Press, 2011. 408 s.: ill. (The Beauvoir series)

Calling home: working-class women's writings: an anthology, edited with an introduction by Janet Zandy. New Brunswick: Rutgers University Press, 1990., 366 s.: ill

Cohen, Ronald D., *Work and sing: a history of occupational and labor union songs in the United States*, Crockett, CA: Carquinez Press, 2009. 190 s.: ill.

Expect anything, fear nothing: the situationist movement in Scandinavia and elsewhere, edited by Mikkel Bolt Rasmussen & Jakob Jakobsen. Copenhagen: Brooklyn: Nebula: Autonomedia, 2011. 288 s.: ill.

Fleischer, Rasmus, *Musikens politiska ekonomi: lagstiftningen, ljudmedierna och försvaret av den levande musiken, 1925–2000*. Stockholm: Ink, 2012. 630 s.

Larsson, Leon, *En avgrundsd som sargar och förtär: samlade verk*, förord: Fredrik Ekelund. Lund: BookLund, 2011. 434 s.

Lefebvre, Henri, *State, space, world: selected essays*, edited by Neil Brenner and Stuart Elden; translated by Gerald Moore, Neil Brenner, and Stuart Elden. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2009. 330 s.

Lefebvre, Henri, *The urban revolution*, translated by Robert Bononno; foreword by Neil Smith. Minneapolis, Minn.: University of Minnesota Press, 2003. 196 s.

Arbetshistoria nr 145 årgång 37

Utges av Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek med fyra nummer per år. **Redaktion:** Silke Neunsinger (ansvarig utgivare), Lars Gogman, Ulf Jönson, Hans Larsson, Leif Zetterberg (grafisk form).

Adress: Arbetshistoria, Box 1124, 111 81 Stockholm. **E-post:** arbetshistoria@arbark.se **Hemsida:** www.arbetshistoria.se

Prenumeration 2012: 280 kr inom Sverige, 360 kr inom Europa och 390 kr i resten av världen. Prenumerationsavgift sätts in på plusgiro 55 75 94-9. Lösnummer 75 kr, dubbelnummer 130 kr plus porto). Priser inkl. moms (6%).

Tryck: GTC Print AB, Luleå 2013. **ISSN:** 0281-7446.

Manuskript skickas till redaktionen som e-post. Författaren har copyright, men tidskriftens innehåll får ej kopieras utan redaktionens medgivande. För insänt, ej beställt, material ansvaras ej. **Arbetshistoria indexerar** i Artikelsök.

Om inget annat anges, ingår använda illustrationer i ARAB:s samlingar. I vissa fall, då ARAB inte har rättigheterna till i tidskriften använda fotografier eller teckningar, har redaktionen inte lyckats hitta adresser till fotografer eller deras efterlevande som ska ha betalt enligt taxa. I sådana fall ber vi berörd rättighetsinnehavare kontakta redaktionen.

Nilsson, Anna, *Lyckans betydelse: sekularisering, sensibilisering och individualisering i svenska skillingtryck: 1750-1850*. Höör: Agerings bokförlag, 2012. 272 s. Diss. Lund: Lunds universitet, 2012

Rancière, Jacques, *The politics of literature*, translated by Julie Rose. Cambridge: Polity, 2011. 215 s.

Rosenthal, Rob, *Playing for change: music and musicians in the service of social movements*, Rob Rosenthal & Richard Flacks. Boulder, Colo.; London:

Paradigm, 2011. vi, 323 s.

Stanek, Lukasz, *Henri Lefebvre on space: architecture, urban research, and the production of theory*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2011. 369 s.: ill., maps

Thomas, Pat, *Listen, whitey!: the sights and sounds of Black power 1968-1975*. Seattle, Wash.: Fantagraphics, 2012. 193 s.: ill.

Writing work: writers on working-class writing, edited by David Shevin, Janet Zandy, Larry Smith. Huron, Ohio: Bottom Dog Press, c1999. 222 s.: ill. (Working lives series (Huron, Ohio))

Bildkällor Arbetarhistoria 2013:1

Omslag: ARAB Affischsamling. **Sid 3:** The Adventures of Tintin: Breaking Free, J. Daniels, Attack International. **Sid 6-7:** ARAB FOTOSAMLING. **Sid 8:** ARAB fotosamling. Foto: A-Bild. **Sid 11-14:** ARAB affischsamling. **Sid 17-21:** Gunnar Ohrländers arkiv. **Sid 22:** Morgon-Tidningens arkiv. **Sid 24:** Einar Ljungbergs arkiv. **Sid 26:** ARAB fotosamling. **Sid 28:** Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund, Stockholms stads och Stockholms läns arkiv. Foto: Hans Olov Lundkvist. **Sid 29:** Foto: Johan Sundgren (höger spalt). **Sid 43:** A-bild arkiv. Foto: A-bild. **Sid 44:** Norrskensflamman samt ARAB affischsamling.

Rudolf Meidner-priset för forskning i fackförenings- rörelsens historia 2013

Forskningsrådet vid Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek utlyser Rudolf Meidner-priset för forskning i fackföreningsrörelsens historia för 2013. Beträffande priset, vars summa för närvarande är sammanlagt 25 000 kr, gäller följande:

- Priset tilldelas i första hand framstående yngre forskare eller författare av tryckta arbeten, vilka väsentligt bidragit med ny kunskap om fackföreningsrörelsens historia eller angränsande ämnen. Till grund för prisbelöningen ligger inte bara arbetets vetenskapliga halt utan också dess informationsvärde och tillgänglighet för en bredare publik.
- Prissumman kan tilldelas en eller delas mellan flera författare.
- Arbeten kan sändas in av författaren själv eller av annan person och skall ha inkommit senast den 1 juni 2013. Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek och dess forskningsråd kan också på eget initiativ ta upp arbeten för bedömning.
- Forskningsrådet beslutar om pristagare under hösten 2013.

För närmare upplysningar: Silke Neunsinger (tel 08-412 39 27) eller Lars Ilshammar (tel 08-412 39 01), Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek; e-post: fornamn.efternamn@arbark.se

Stockholm i februari 2013

Silke Neunsinger

Forskningsrådets sekreterare

Tidigare pristagare har varit: Annette Thörnquist (Uppsala, 1995), Eva Blomberg (Stockholm, 1996), Lisa Öberg (Stockholm, 1997), Anders Kjellberg (Lund, 1998), Göran Salmonsson (Uppsala, 1999), Gunnela Björk (Örebro, 2000), Örjan Nyström (Göteborg, 2001), Carina Gråbacke (Göteborg, 2002), Roger Johansson (Malmö/Lund, 2003), Urban Lundberg (Stockholm) och Magnus Nilsson (Lund; båda 2004), Lars Hansson (Växjö) och Rebecca Svensson (Västerås/Uppsala; båda 2005), Anders R. Johansson (Visby 2006), Jonas Sjölander (Växjö 2007), Jimmy Engren (Växjö 2008), Jesper Johansson (Växjö 2009), Andres Brink-Pinto (Lund) och Björn Ohlsson (Göteborg, båda 2010), Sofie Tornhill (Berlin/Stockholm 2011)

B

Avsändare
Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek
Box 1124
111 81 Stockholm

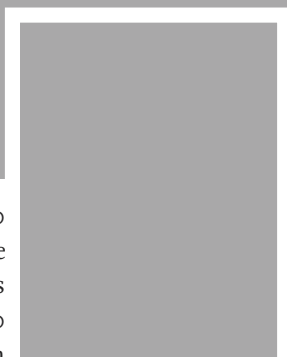
DOKUMENT

Bageriernas cykelbud

DET HÄR FOTOGRAFIET är taget i början av maj 1930 då bageriernas cykelbud i Stockholm organiserade sig som sektion inom Livsmedelsarbetareförbundets avdelning 6. Inom kort bestod denna sektion av 100 grabbar och man drev krav om förhandlingsrätt och ekonomiska krav om högre löner: 16-åringar skulle få 35 kr, 18-åringar 45 kr och 20-åringar 55 kr i veckolön. Man ville att cykelbudens skulle jämföras med utkörare. Om arbetsgivarna förkastade dessa bud var man beredd att gå ut i strejk.

Arbetsgivarna backade och sade sig vilja förhandla. Förhandlingarna slutfördes och cykelbudens föreningsrätt godkändes vilket bland annat innebar att avskedanden inte fick göras utan förhandling och att lönerna höjdes med mellan 50 och 60 procent. Sektionsstyrelsen och avdelningen kunde alltså vara nöjda med förhandlingsarbetet.

Livsmedelsarbetareförbundets avdelning 6 är intressant eftersom kommunister hade ett betydande inflytande under 1920- och 1930-talen. Avdelningen hade tidigare deltagit i den fackliga enhetsrörelsen vilken utmanade den socialdemokratiska dominansen. Avdelningen lämnade denna rörelse först då LO genom cirkulär hotade med uteslutning.

På hösten 1929 splittrades det svenska kommunistpartiet och en av de stora dispyterna handlade om facklig legalism, det vill säga frågan om i vilken grad man måste följa stadgar inom den fackliga rörelsen. Inom avdelning 6 tyckte man att stadgar skulle följas, man var så kallade kilbomskommunister. Den andra gruppen valde att framföra en mer aggressiv vänsterpolitik som hade stöd från Sovjet och den kommunistiska internationalen. Dessa brukar kallas sillénkommunister.

Man kan se att denna konflikt våren 1930 hade spridit sig ända ned till Stockholmsbageriernas cykelbud. Som den fjärde från vänster i raden längst fram sitter sillénaren Henning Nilsson och bredvid honom sitter sektionens ordförande kilbomaren Gustaf Gustavsson. Dessa två var tillsammans med avdelningens representant kilbomaren Holmdahl cykelbudens förhandlingsdelegation.

I *Folket Dagblad* den 24 maj 1930 kunde man läsa: »Cykelbudens har tack vare sin goda enighet och dugliga ledning segrat. Än en gång har bagarnas stockholmsavdelning visat vad den förmår, då det gäller att tillvarata arbetarnas intressen.»

Lars Gogman